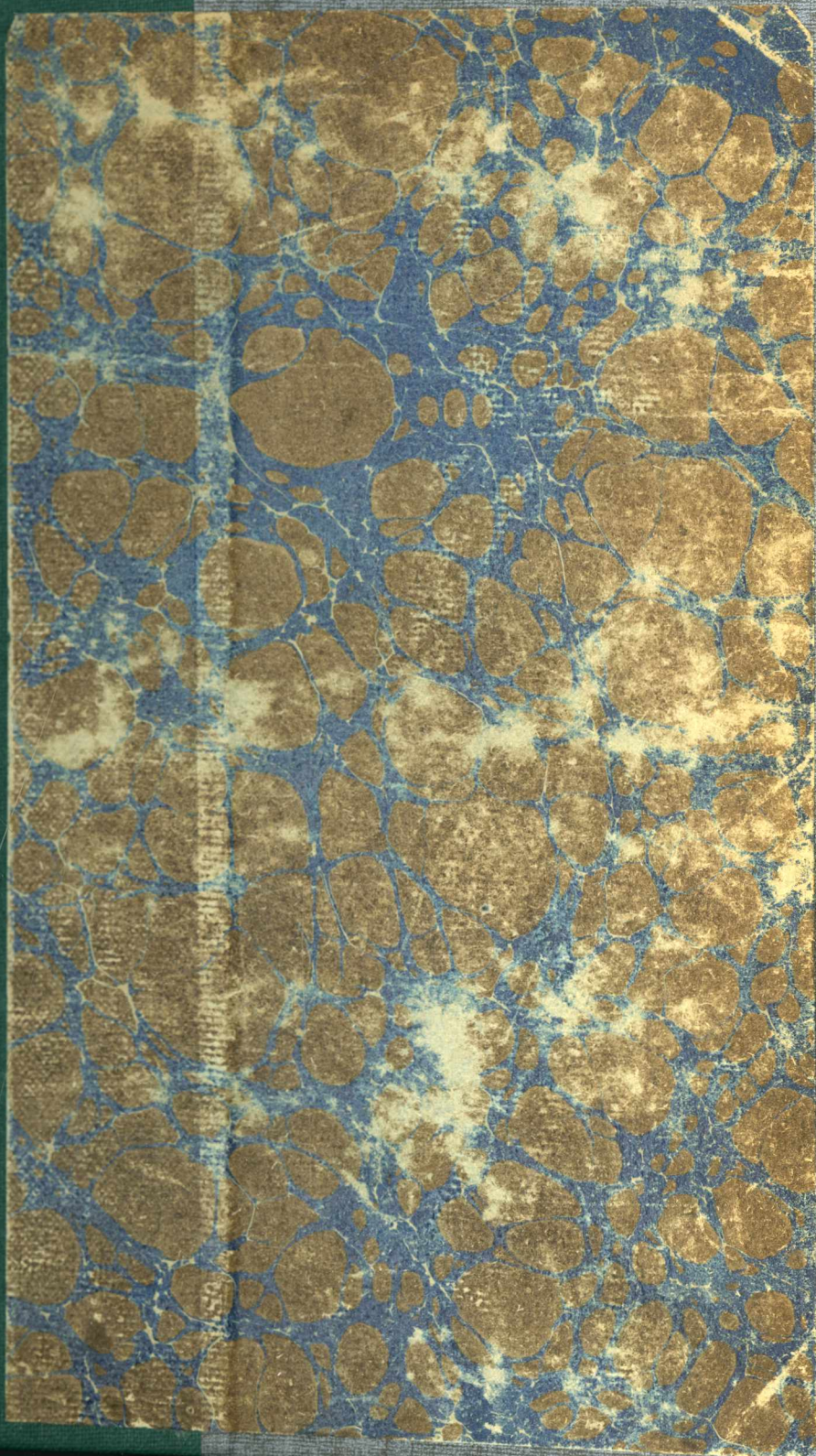

Politikai
röpiratok.

119.

119

1025

ESZMÉK

A

BÜNTETÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK
REFORMJÁHOZ.

IRTA

DR. SCHICK SÁNDOR.

~~2011~~

Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből.

~~11~~

BUDAPEST.

AIGNER LAJOS.

1878.

— 20

ESZMÉK
A
BÜNTETÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK
REFORMJÁHOZ.

IRTA

D^r. SCHICK SÁNDOR.

Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.
1878.

DE BALLACI GEZA

I.

A mult századig a fenytő igazságszolgáltatás vérszomjas bálvány volt, a bíró buzgalmas Molochpap; levágták a fát, mert féreg találtatott gyümölcsében; eldobták a ruhát, mert sár tapadt reá. Az egész bűnügyi politika abban állott, hogy a büntetteket vad kegyetlenség sulya alatt elfojtani iparkodtak; hogy az elítélteket agyon kinozták vagy földalatti barlangok kőkoporsóiba elevenen eltemették. Ugyanazon szellemnek, melynek p. o. a Schang dynastia utolsó ivadéka ismeretes vasedényeit, sikamlós ércoszlopait s fa-szamarait felállította; mely megtestesült Drako büntető-elvében: »omnium delictorum una poena mors«: ugyanezen szellemnek hódoltak a régi Romaiak a tárpeji sziklán;¹⁾ ugyanezen szellemnek áldozott az emberi igazság a velencei ólomfedelek alatt, a régi germán jogkönyvekben épügy mint a büntetés-végrehajtás gyakorlatában a legujabb időkig.

Csak a legujabb kor humanitarius küzdelme üzte ki az igazságszolgáltatásból azon bosszu-angyalt, mely mint Saturnus, gyermekeit nyelte el. A transatlantikus harczy zaj s Európa társadalmi ujjászületésének fegyverszózatai alatt egy új szellem, az emberszeretet geniusa, tartotta bevonulását Astraa csarnokába. Új büntető-elmélet épült fel egy nagy eszme Hercules-oszlopán, mely a bírói vérfürdőknek ad majorem tyrannorum et ecclesiae gloriam, véget vetett; az igazságszolgáltatás földalatti kínkamaráit sópinczékké változtatta s csakhamar új korszakot alkotott a büntetés világtörténelmében.

Mikor azonban a javítás emberszerető eszméje felvillant

¹⁾ Dio Cass. 57: 22., Tacitus: annal. II: 22., Livius: VI: 20.

mint fénytorony a büntetés-végrehajtásban, mint villámhárító a büntett társadalmi baja ellen: a jobbrafordulással egyidejűleg veszélyes egyoldalúság és anomalia honosult meg az igazságszolgáltatás új aera-jában. Midőn ezt kimutatni indulunk, azon tudatban tesszük, hogy a mit mondandunk, az nemcsak a múlt elhalványodott emlékeivel, hanem a modern fenyítő törvénykezésnek épügy nálunk mint általában divó gyakorlatával ellenkezik. De a fenállónak czélszerűsége elleni kételyeinket a szakférfiak ítélőszéke elé vinni, nem tartjuk szerénytelenségnek.

A pusztító vallásos rajongás, a *cours d'amour*, a rabló lovagok s a testületi varázszellem korában szenvedélyek lángjai viharoztak az európai néptestek ereiben. Ezen hosszú időtartam büntető-joga a sértett fél által gyakorolt merev *ius laesi contra laedentem*, felváltva csak cathedrán s birói széken rendszerbe öntött absolut büntető-elmélet rémuralma által. Modern tudomány- s gyakorlatban három eszme: igazság, humanismus s büntető-politika frigyestült a büntetés-végrehajtás újjászervezésére. Az iránt alig mutatkozik már vélemény-különbség, miszerint az állami büntetés főczélja az államérdek biztosítása, a jogrend védelme, s nem a visszatorlás; a gonosztevőnek nem kivégeztetése, hanem visszanyeretése. Csak mosolyra talál már *Kant* azon követelése, mely szerint még azon esetben is, ha az államlét megszüntetnék, a fegyenczeket előbb ki kellene végezni, s *Pfenninger* urnak volt fentartva, hogy a világnak terjedelmes munka fonalán demonstrálja, miszerint az állami büntetés nem más mint merő boszu-actus.¹⁾ A különféle börtönrendszerek hivei még mai napig is theologiai ingerültséggel küzdenek egymás ellen; de közös czéljuk: minél sikeresebben hatni a fegyencz egyéniségére, hogy erkölcsileg javulva nyeressék vissza a társadalomnak. Mindnyájan egyaránt azon elvből indulnak ki, miszerint az állam czélszerűségi tekintetből büntet — azért, hogy lételének alapfeltételét, a békés társadalmi együttlétet, sértések ellen sikeresen biztosítsa.

¹⁾ *Pfenninger*: »Der Begriff der Strafe«. Zürich, 1877. cz. m.

A büntetésben e szerint két elem küzd érvényesülésért: az igazság s ennek korlátain belül a politikai tekintet.

Ámde mindazok, kik az új eszmeirány szolgálatába lépnek, egyoldaluan csakis a büntetés végrehajtásának terére vitték törekvéseiket, a helyett, hogy eszméjüknek megfelelőleg újjá teremteni iparkodtak volna a fenyegető igazságszolgáltatás egész apparatusát. Lelkesüléssel fogtak ugyan a fegyházügyi javításához, de törekvésük csakis erre szorítkozott. Így történt, hogy a büntető-jogban a fennemlített két eszme nem együttesen, hanem egymásután, egymást korlátozólag jut érvényre: az igazság követelményei az ítélelhoztálnál, a társadalmi szempont a büntetés végrehajtásánál. Miután a büntetés kiszabásában az igazság szempontja oly módon érvényesül, hogy az ítélet a büntetés hatályosságára tekintettel nincs, s a büntető-politikai szempontok kizárólag csak az ítélelileg fixirozott büntetés végrehajtásánál jutnak előtérbe: ennek természetes következménye, hogy a büntetésvégrehajtásnál az itt érvényesülő észszerűségi szempontok s az ítélet által meghatározott igazsági követelmény között a fegyenczek mód felett különböző egyéniségei folytán gyakori összeütközés mutatkozik. Ez egyik oka annak, hogy különösen ott, hol az ítélelhoztálnál a bírói arbitriumnak szabad tér nyílik, rendszerint tulenyhe gyakorlat, »patriarchalis könnyörületesség« fejlődik. Ezen egyoldaluság, mely az emberbarátokat büntető-politikai törekvéseikkel egyedül a fegyintézet helyiségeire utalja, eredményezte a büntető-jog azon romantikus iskoláját, mely tulzott irányában a fegyintézeteket büntevők ápolójává változtatni iparkodik; refugiummá, melyben a gonosztevő nyughelyet találna s új erőket gyűjthetne bűnpályájának folytatására.

A legkitünőbb fegyházrendszer hatástalan fog maradni addig, míg az ítélet nivellirozó merevségében már ab ovo lehetleníti a várt sikert. A bíró, ki előtt a vádlott igen rövid ideig áll, csak a merénylet fajszerű osztályozására s az észszerű bűneset tárgyi s alanyi természetére alapithatja ítéletét. Avagy képes-e a bíró divinatorius előrelátással kiszámítani,

mennyi idő lesz szükséges arra, hogy a bűnös veszély nélkül leend visszaadható a szabadságnak? Ez lehetetlen, s evvel éppen nem is törődik az ítélet. De nem szenved-e a társadalom súlyos erkölcsi s anyagi kárt, midőn gonosz lelkiületű fegyenczet vagy oly foglyot, kinél a lelkiismeretes és szakavatott büntetésvégrehajtás jótékony hatásai éppen csak mutatkozni kezdődnek, szabadon kell bocsátani: mert az ítéletileg megállapított fogságidő lefolyt; s viszont, midőn tettét megbánó, erkölcsileg teljesen újjá született fegyenczet vissza kell tartani detentióban: mert az ítéletben kiszabott idő még le nem folyt? Mely tömlöczben való visszatartásnak ezen esetben tapasztalás szerint veszélyes lelki reactió következménye.

Ezen körülménynek, hogy t. i. a büntetés individuális hatályosságának tekintete az ítélethozatalnál teljesen mellőzve van, a büntetés ilyképi előleges fixirozásának vizátságát mélyen érezték a gyakorlatban, s az ítélet merevségével szemben menedéket kerestek a feltételes szabadonbocsátás (ticket of leave) intézményében. Az ir rendszer zárkövét képező ezen intézményt büntető-törvényjavaslatunk, melynek, valamint indokolásának a fegyházügyre vonatkozó mély tudományos alaposággal szerkesztett részét épugy az igazság követelményeihez való szigorú ragaszkodás mint az igazi humanismus szelleme jellemzi, mint az előrehaladott tudomány s gyakorlat által elfogadott fegyházjavítási institutumot szintén felvette intézkedései közé.

Mi ezen intézmény lényege s következménye? Hogy a büntető-politikai tekintetek érvényre emeltetnek az igazság szerint hozott ítélet ellenében, hogy a társadalmi szempontok helyt nyernek a büntetés sajátlagos elemének rovására!

S mily módon? Olykép, hogy a független s felelős bíró által igazság szerint kimért büntetés utólag administratív hatóság által kegyelem útján enyhíttetik.

Czélszerűségi tekintetek helyesen mindig

csak az igazság vonta határokön belül jöhet-nek érvényesülésre. Feltétlenül határozott ítélet s az ítéletileg kiszabott büntetés egy részének administratív uton való kegyelmi elengedése oly anomaliát képeznek, mely a fenkimutatott egyoldaluságban találja ugyan magyarázatát, de nem mentségét. A tudomány fenhangon követeli a birói s a közigazgatási ügykörök elkülönítését. Nálunk is maga a kormány által előterjesztett törvényjavaslat folytán keletkezett az 1869: IV. t.-cz., mely a birói hatalomnak a közigazgatástól való teljes elválasztását decretálta s avval együtt a birák teljes függetlenségét helyre állította, s az 1871: VIII. t.-cz., mely a birói önkény ellen sánczokat emelt. Annyi törekvés és küzdelem után a kivivott elv így tagadtassék meg? Azért ültettük a fát, hogy gyümölcsét megmérgezzük? Az államnak minden concret bűnesetben nemcsak merénylettel, hanem gonosztevővel is van dolga, s mi is azért határozottan követeljük, miszerint a bűntevők megfenyítésénél az igazság érdeke mellett a társadalom érdeke is megóvassék, é. p. jobban, mint az eddig történik, hathatósabban, mint azt a feltételes szabadonbocsátás lehetőségessé teszi. De nem engedhető meg, hogy a bűntügyi politika követelményei az ítélet ellenében, a birói határozatban kifejezett igazság rovására érvényesüljön; s nem engedhető meg, hogy azon a merénylet qualitativ természetének megfelelően törvényileg megállapított maximum s minimum közti súlyfok, melyet a szakképzett, független s felelős biró a tett tárgyi s alanyi körülményeinek mérlegelése alapján szigorú igazság szerint meghatároz: utólagosan, administratív hatóság által ellenőrzést s felelősséget kizáró kegyelem útján megváltoztathassék.

Azon ellenvetés, hogy a feltételes szabadonbocsátás nem teszi szabaddá a fegyenczet, hogy az nem egy a hátralevő büntetési idő elengedésével, csak fictio: miután a szabadonbocsátott tényleg szabadságban van, s a főkorlát, mely alatt áll, ugyanaz, mely alatt minden más polgár van, t. i. hogy becsületes ember legyen.

Van ugyan még esete annak, melyben a fenytő ítélet hatálya utólag módosittatik, így a büntetés megkezdésének

elhalasztása s a már megkezdett szabadságbüntetés félbeszakítása. De az első esetben az eljáró törvényszék dönt, az utóbbiban pedig a kir. ügyész által a kir. főügyész útján az igazságügyminiszter határoz ugyan, de ez nem érinti s nem változtathatja meg a birói ítélet tartalmát.

A feltételes szabadonbocsátás a fejedelmi kegyelemjog mellé egy kormányi kegyelemjogot állít fel a büntető-jogban. Eltekintve attól, hogy korunk eszmeiránya oda tendál, miszerint a polgárok élete, szabadsága s vagyona feltétlenül kizárólag törvény alapján a bíróságnak s nem az egyéni önkény s szabadtetszés határozhatson s a fejedelmi kegyelemjognak is helyes korlátolását követeli s így egy új kegyelmi forum felállítása magában véve ellenkezik a modern eszmeiránnyal — a kegyelem gyakorlására vonatkozó felfogás, visszatérvén Diogenes Laërtius¹⁾ mondatához: »μηδέποτε σωφροσύνην ἔχειν τὸν σόφον« (hogy a bölcs nem gyakorol kegyelmet) — a szóban forgó kormányi kegyelemjog össze sem hasonlítható az előbbivel. Mert nem is említve a biztosítékra vonatkozó azon óriási különbséget, mely a két jogalany egyéniségéből foly, a fejedelmi kegyelemjog, helyes alkalmazásában, egészséges alapon nyugszik. Az ítélet concret esetben való igazságosságát tagadja s ez okból méltányosságot gyakorol. De a feltételes szabadonbocsátásnál az igazságügyminiszter elismeri az ítélet igazságosságát, s mégis megváltoztatja azt célszerűségi szempontból: minél fogva a kegyelem már nem igazság parancsolta clementia, hanem valódi venia.²⁾ A fejedelmi kegyelem mintegy alkalmi törvényrontó, hogy a concret esetre nem illő törvény által kényszerített bíróságnak ellenében a valódi igazságosságot emelje érvényre. A feltételes szabadonbocsátás ellenben elismeri az ítéleti büntetés mértékének igazságos voltát s azt mégis csorbítja politikai tekintetből, a társadalom érdekében; mert a fegyencz javult. De elfelejti a társadalom érdekét a társadalomra veszélyes gonosz fegyencznél, ki javulásának semmi jelét nem adta: hol az ítéletet hasonló politikai szempontból

¹⁾ Diogenes Laërtius: VII: 123.

²⁾ Seneca: De clementia II: 7.

nem meri változtatni. »A tételes büntető-jog legfőbb elve: a büntetés az annak megfelelő büntetés államilag kötelező előremeghatározása a bűnösség s a bíró általi megbüntetés feltételeként.«⁵⁾ Ugyanennek kell a büntetés végrehajtásánál is állania.

De eltekintve jogellenességétől, céljának tekintetéből is helytelen és hiányos ezen intézmény. A feltételes szabadonbocsátás célja, hogy azon fegyencznek, ki ítéletileg kiszabott büntetésének bizonyos részét feddhetetlen magaviseléssel kitöltötte s erkölcsi javulásának jeleit adta, büntetésének hátralevő részét saját s fegyencztársainak a jóban való buzdítására jutalomkép elengedtessek. Létoát tehát a javítási törekvés, a javulásra való buzdítás képezi. Ebből első pillantásra az intézmény tárgyi terjedelmének határai folyóak. Van számos bűneset, melynél a büntetés kizárólagos alapja s célja a vissztörő igazság, melynél javítási, nevelési stb. célról a tett s tettes természete folytán szó sem lehet. Ilyenek többnyire a politikai büntettek, a sajtó útján elkövetett merényletek, a párbaj, röviden a custodia honesta esetei, ilyenek az affectionalis bűncselekmények, melyek a felindulás szerencsétlen pillanatában felhevült lelki állapotban elkövetetnek, melyeknél a tettes a cselekvényt rendszerint már a kivétel percze után megbánja s hol javításról nem lehet szó, mivel az nem is szükséges, mennyiben az illető tettesek a legerényesebb polgárok lehetnek, a javítás pedig legfeljebb a véralkat megváltoztatásában, a bűnös egész értelmi s erkölcsi egyéniségének átvarázslásában állhatna, mire ily esetekben a fegyházban nincs se hivatás, se lehetőség. Az állam nem aljas gonosztevővel áll szemben, kinek gonosz lelkülete a büntetés végrehajtásának nemesbitő befolyása alatt talán olyképp változhatott, hogy feltételes szabadon bocsátásra érdemesült; itt jóra való jellemes polgárral van dolgunk, kinél a merénylet meggyőződés vagy pillanatnyi felhevülés kifolyása s kivel szemben az állam tisztán csak önvédelmi joggal él, mennyiben ily veszélyes meggyő-

⁵⁾ Holtzendorff: »A német büntető-jog kézikönyve« Berlin 1871. I. k. 4. 1.

zódés- vagy felhevülésből folyó tettet nem tűrhet. De itt semmiféle helyén nem való javítási tekintetek nem enyhíthetik a büntetés szigorát. Vajon a feltételes szabadonbocsátásnak, melynek alkalmazhatására nézve a törvények tárgyi különbséget nem tesznek — ily esetekben mi az alapja?

A mértéken túl menő generalisálás mindig tévedésekhez vezet. Innen magyarázható azon sajátságos tünemény is, hogy a különféle börtönrendszerek hívei között mindegyik a saját rendszerének csálhatatlansága mellett küzd a fenyeítő praxisból merített tapasztalati érvekkel. Pedig egy börtönrendszer sem létezik, mely a gyakorlat egyik terén tanusított czélszerűségét a gyakorlat számos más terén meghazudtolva nem látna. Itt is a kiindulásban rejlik a hiba, mert minden rendszer katonai uralommal minden fegyenczre egyaránt terjesztetik ki. Emberek nem generalisálhatók; egységes rendszer szerint lehet eljárni hasonfajú dolgokkal, emberekkel nem. Ily rendszer sikeresen uniformálhatja a fegyenczek külső életmódját, de nem belső életüket; mert az emberek lelki élete oly anyagból áll, melyet a világ egy rendszere sem képes egyenruhába szorítani. Így p. o. a modern szakférfi, bármily rendszert is pártoljon, azon meggyőződésből indul ki, hogy a közös fogság feltétlenül elvetendő, hogy hogy »nem létezik bűntevőknek oly együttléte, mely azokat bármikor javíthatná« (Crawford). Pedig van igen sok fegyencz: kiknél egyedül a közös fogság czélszerű. A megrögzött gonosztevőre nézve a közös fogság terme csak a czinkostársakkal való találkozás s tanácskozás mulató gyűhelye. Ha ezt legalább is a fogság első idejében magánzárkába helyezik, az mindenesetre üdvös lesz. A »szokásos« gonosztevő, ki folytonos felingerültséggel járó váltózekony életmódhoz szoktatva volt s egyszerre átültetik egy néma kőkoporsóba, melyben az órák ünnepléses csigabigaléptekkel jönnek s mennek, távol büntársaitól egyedül hagyva lelkiismeretével e borzasztó magánban, — fogékony lesz jó hatások befogadására. Az első időben kiségitendi őt ugyan a gonosztevő daczos büszkesége; de csak rövid tartózkodás

e kőből épült memento mori-ban felzavarja belsejében a lelki-furdalás s félelem szellemeit; szemei előtt kápráznak minden zugból áldozatainak rémképei. Csak rövid tartamu zárka-élet után térden fog az ételeket hozó fegyőr előtt könyörögni munkáért. Dolgozni fog; kezdetben, hogy az unalom s a magányrémképeitől szabaduljon, idővel örömmel, munkakedvvel s hallgatni fog a lelkész s tanító szavaira, miután nines oka félni büntársainak gunymosolyától. — De vajon ugyanaz áll-e az először elítélt fiatal koru fegyenczeknél, kiknél könnyelműség s nevelésnek hiánya a büntett szülő oka volt, s kiknél ellenkezőleg czélszerűen vezetett közös fogságban jótékony egymásrahatás s a javulásnak testületi szelleme teremthető? Ugyanaz áll-e az affectionalis bűntevőknél, kik szerencsétlen pillanatban elkövetett tettüket azonnal megbánták? Ezeknél is legczélszerűbb volna a közös fogság; feltéve, hogy az a fegyenczek minden más elemének szigoru kizárásával jár. Mindegyik köztük látja multját, mely tiszta; jövőjét, családjának jövőjét pedig a legsötétebb képekben, megmérgezve a szenvedélyes felhevülés egy pillanata által. Ezen fegyenczek nem rontólag, hanem igen üdvösen hatnak egymásra, mennyiben egyrészt erkölcsi javításról nálunk nem lehet szó, másrészt pedig együttlétben mindegyikük fájdalmasban érzi, mit vesztett tette által; mert nagyobbodva, sokszorozva látja a szenvedélyesség szomorú következményeit, a meggondatlanság pillanata okozta nyomort.

Valamint a közös fogság absolut elvetése, az uj törekvéseknek tárgyi határokat nem ismerő alkalmazása: ép ugy téves a feltételes szabadonbocsátás is tárgyi terjedelmének helytelensége tekintetéből.

A feltételes szabadonbocsátás helytelen személyvonatkozása miatt is, mennyiben csak hosszabb fogságra ítéltknél alkalmazható s mig egyrészt rövid időre elítélt foglyoknál nem használható: addig másrészt hosszú fogságra kárhoztatottaknál hatásküli. Pedig tapasztalás szerint épen a csekély büntetésre ítéltknél legfontosabb a társadalmi tekintet, mert ezek nagyrészt a büntett ujonczaiból állanak,

kiknek tettük ügyességüknek első próbája, s kik a bűntevői pályára készülnek.

A feltételes szabadonbocsátás csak egyoldalú érvényesítése azon eszmének, melynek eredetét köszöni. A helyes igazságügyi politika azt követeli, hogy valamint gondoskodnak a javult fegyencznek czélszerűségi szempontból való korábbi szabadonbocsátásáról, úgy gondoskodjanak a nem javult fegyencz fogságának ugyanazon czélszerűségi szempontból való meghosszabbításáról. Valamint a kitünő magaviseletű fegyencz a társadalom érdekében ítéletileg kiszabott fogságbüntetésének lefolyta előtt szabadon bocsáttatik: úgy követelheti a társadalom, miszerint a rossz viseletű, elfásult gonosztevő ne adassék még vissza a jogrend újbóli veszélyeztetésére a szabadságnak, habár büntetési ideje már lefolyt. Mi különösen a vagyon elleni bűntevőknél áll, kik gyakran 10 s többször megbüntetve, iparszerűen hadat viselnek a tulajdon ellen.

Az 1859. évi portugalliai javaslat a büntetés főczéljává a javítást tűzte ki, s a büntetés utólagos megrövidítését engedte, ha a fegyencz javult; de következetes is maradt és megengedte az ítéletileg kiszabott büntetés meghosszabbítását, ha a fegyencz a javulás jelét nem adta. Sajátságos inconsequentia, a társadalmi tekintetet túlzásig vagyis az ítéletben meghatározott büntetés egy részének feláldozásával érvényre emelni, mikor a fegyencz javult s ugyanezen társadalmi tekintetet teljesen mellőzni, mikor a gonosztevő lelkülete nem változott. A ki az elvet elfogadja, nem választhat következményei között.

Helytelen intézkedés továbbá a feltételes szabadonbocsátás, mert ugyanazon hibában szenved, melynek orvoslására van hivatva. Azért alkalmaztatik ugyanis, mert a bíró az ítélelhozatalnál csak a múltba tekint, mert a fogságtartam fixirozását csak a fenforgó bűneset tárgyi s alanyi körülményeiből vonja le — a büntetés jövőendő hatályosságára való minden tekintet nélkül. Miután azonban a feltételes szabadonbocsátás intézménye az ebből folyó összeütközést igazság s czélszerűség közt olyképen szünteti meg, hogy az

előbbit egyszerűen részben feláldozza az utóbbi érdekében; hogy miután a minden irányban függetlenített birói teremben az igazság parancsszava elhangzott, a törvény a kormányt egyenesen felhatalmazza, miszerint a fegyenczet az ítélet daczára mégis korábban szabad lábra bocsáthassa: ennélfogva azon szükség merül fel, hogy a törvény az ítéletileg kiszabott büntetés azon részét ($\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{5}$) állapítsa meg, mely a fegyencz által okvetlenül betöltendő. Így csorbulást szenved az igazság, s az előleges fixirozás hibája még sem kerültek ki. Ez épen a helytelen kiindulás átka. Miután a büntető-politikai momentum az igazság árán mentetik meg, igen természetes, hogy szükséges arról gondoskodni, miszerint ez irányban tulmessze ne menjenek; — így a fogságidő előleges fixirozása fenmarad, csak módosulva. A helyes kiindulási elv csak az lehet, hogy a czélszerűségi szempont az ítélet által igazság szerint vont határokon belül emeltessék érvényre.

Ezen intézménynél végre azon fontos kérdés felett, mikor helyzendők vissza a fegyenczek szabadságba, in ultima analysi tényleg oly hatóság dönt, mely az illető fegyenczekkel semminemű érintkezésben nem volt, s így az eldöntés semmi esetben nem alapulhat a szabadonbocsátandók egyéniségeinek közvetlen, személyes megfigyelésén. Ebből rendszerint vagy módfelett enyhe praxis fejlődik ki, vagy pedig hajótörést szenved az egész intézmény a keresztülvitel hosszadalmas folyamában, illusoriussá lesz a burocratikus nyakasság folytán; mire flagrans például szolgálhat a Rajna-Westphali fegyháztársaság bizottságának a berlini képviselőház elé ez év kezdetén a feltételes szabadonbocsátás tárgyában terjesztett kérvénye, mely többek között így szól: »Beser wäre es gewesen, diesen Gesetzartikel niemals zu erlassen, als tausend Hoffnungen und Ansprüche in den Gefangenen und ihren Angehörigen damit zu erwecken, als sie hinterher gar nicht auszuführen und in Folge dessen Unzufriedenheit, Erbitterung, Klage über Ungerechtigkeit in die Herzen der Betheiligten zu pflanzen«.

II.

A büntetésnél ugyanaz áll, mi a vallásnál: a legegyszerűbb a legjobb. Minek azon mesterkéltségek a büntetés kiszabása s annak végrehajtása között, melynek egyensúlyozására mesterkéltségek intézményhez kénytelenülünk folyamodni, külső segédeszközök, hogy avval a rothadt talajból felsarjadzó kinövéseket egyenként s veszélyes módon megnyeshessük. A baj alkotó elvét kell megtámadni, nem annak egyes consequentiáit. A »büntett« szó modern értelem meghatározása szerint már fogalmilag is juttatja érvényre a czélszerűség elvét: *utilitas justis mater et aequi*, hisz főismérvét a »jogsértés« képezi. Miért legyen ezen elv kizárva a büntetés kiszabásának szabályaiból? Törvényt s bírót kizárólag az igazság tekintete vezérel, amazzal tárgyi általánosítás, emezt tárgyi s alanyi individualisálás szerint; mindkettő retrospectáló; mindkettőnek figyelme csakis a tette irányul, a tettesre az utóbbi is csak annyiban, mennyiben az alanyi körülmények tárgyi nexusban vannak a tettel. A társadalompolitikai tekintetek számára nincs hely a bírói teremben. Miért képezzenek ilykép büntetés és czélszerűség elvált fogalmakat az ítélet hozatalánál, mikor azoknak correlatióját úgy az elméletben, mint gyakorlatilag is a végrehajtásnál elismerjük?

Igaz ugyan, miszerint feltétlenül szükséges, hogy a büntetésben ne csorbítsuk a büntetés sajátlagos elemét czélszerűségi tekintetek miatt; hogy ne feledjük el, miszerint: *poena est malum passionis propter malum actionis*, vagy mint Haus mondja: »La peine est la souffrance que l'on fait éprouver d'une action illicite à cause de cette action«;¹⁾ de épen a fentirt egyoldalúság s annak symptomaticus gyógyítási módszere vezet oda. Mi határozottan követeljük, miszerint a büntetés kiszabásánál első sorban az igazság emeltesse érvényre s a büntetés végrehajtásánál is az

¹⁾ Haus: Principes généraux du Droit Pénal Belge. Gand. 1874. 18. lap.

igazságügyi politika szempontjai csak az igazságvonta korlátokon belül méltattassanak figyelemre. A polgárban a bűnöst igazság szerint meg kell büntetni, mielőtt a társadalom a bűntevőben ismét polgárát kereshesse. Mikor a büntetés eloltani iparkodik azon tüzet, mely a büntett folytán a közrend veszélyére kitört, a gonosztevőnek a füstöt mind végig el kell tűrnie. Röviden szólva, az igazságos szigort a büntetés lényeges elemévé kell tenni; feltétlenül szükséges, hogy a szabadonbocsátott reszkető félelem érzetével emlékezzék vissza a tömlőczre.

Épen ez irányban mutatkozik újabb időben sajnos felfogás.

Minden eszmének az a hibája, hogy hiveit a keresztülvitelnél is könnyen idealismushoz ragadja. Az igazságszolgáltatási barbarismus rémképeivel szemben ellenkező végletbe tévedtek, s holott a multban feláldozták az emberi méltóság eszméjét »a jog« rideg követelményeinek érdekében: addig a jelenben hajlandók a jog követelményeit feláldozni az emberszeretet érdekében. Így keletkezett egy elv-hézagos ujjászervezés auspiciumai alatt azon módfelett enyhe felfogás, mely a törvényszéki gyakorlat terén sok helyütt nálunk is tapasztalható. Így keletkezett a fegyházreform azon nevetséges iskolája, melynek hivei, a humanismus eszmefényétől megvakitva, minden gonosztevőben a társadalomnak egy hajótört áldozatát látják vagy a gaz tettek felé a természettörvény biborpalástyát teritik s így lassankint a büntett dicsőítésébe s ápolásába tévedtek. Ezek tömlőczében csak egyszer kell sinlődnie a gonosztevőnek, hogy a büntetéstől félelmet — elveszítse.

Ép oly tulzás, minőbe Carlyle esett, midőn a pentonvillei fegyintézet felett haragosan pálczát tört, mivel abban a fegyenczek oly zárkákban tartatnak, melyekben egészséges levegőről van gondoskodva: ép oly bár ellenkező irányu tulzásba esett a fegyházreform buzgalmas előbarczosa Eberty midőn 1867-ben a porosz országgyűlésen

rendkívüli kegyetlenségnek bérálta azt, hogy a foglyok rongyos ingeik kijavitására szorittatnak?¹⁾

Igaz ugyan, hogy a villámot nem tarthatjuk fel az épület vastag falai által; a beteget nem gyógyítjuk avval, hogy panaszkodó száját bekötjük; nem elégséges, hogy a gyilkost bizonyos időre lánczba verjük, hogy kezeiből bizonyos időre kiragadjuk a kést: a vad állatot szelidíteni kell, nem pedig csak egyideig kalitkába zárni. A fegyháznak szerepe hasonlít a szívéhez, mely a vérnek haszontalanná vált részecskéit befogadva: tisztult, életető parányokkal megrakott vért áraszt vissza üterein a testbe; a büntetés nélkülözhetlen eleme a javítás. De a fegyháznak azért nem szabad nevelő intézette fajulnia; a javítás csak annyiban juthat érvényesüléshez, mennyiben azt a büntetés sajátlagos természetete megengedi; mire vonatkozó gondolatok azonban aberrálván jelen dolgozat tulajdonképi tárgyától, visszatérünk ad rem.

Midőn megengedjük, sőt sokkal határozottabban, mint ez eddig történik, követeljük, miszerint ugy az itélethozatalnál mint a büntetés végrehajtásánál az igazságos szigor legyen mérvadó: egyidejűleg azt is követeljük, hogy az igazságügyi politika igényei épugy a birói teremben találjanak érvényesülésre, mint találnak a fegyházban; hogy a büntetés nemesbitését célzó törekvéseknek nemcsak a végrehajtásban, hanem a büntetés kiszabásánál is nyiljék tér. A büntetés olykép szabandó ki, hogy az ítélet, míg egyrészt a mérny let tárgyi s alanyi momentumainak igazságos szigorral való mérlegelését tartalmazza: addig másrészt a büntetőre mint majdan a társadalomba visszatérő polgárra való tekintettel a büntetés hatályosságára is reflectáljon. Szóval, hogy lehetséges legyen, miszerint a büntetés végrehajtásánál a célszerűségi szempontok az ítélet teljes épentartása mellett az ez által vont határokon belül legyenek érvényre emelhetők.

¹⁾ Csipős gunynyal ostorozza ezen tulphilantropicus iskolát következő cz. röpirat: »Dr. Rebschnur Cyankalius beszéde a fegyházreform felett, előadva a világjavítók utolsó ülésében Babilonopolis városában. Regensburg, 1867«.

Nem tévesztjük szem elől, hogy a bíró a büntetés jövőbeli hatását ki nem számíthatja előre: de ebből épen nem következik, miszerint e fontos érdek az ítélet hozatalánál mellőztessék: hanem az, hogy az ítélelhozatal szabályai a czélnak megfelelően változtassanak.

A törvény a büntetést a tett objectiv ismérvei szerint határozza meg; döntő benne az igazságos megtorlás. S az igazságos megtorlás határait a törvény a cselekmény qualitativ természetének megfelelő maximum s minimumban vonja; a bűnösségi fokozatot s így a büntetést relativ határozottsággal állapítja meg. De az igazság a büntetés tartamának kiszabására nézve bizonyos mértékben szabad mozgást engedhet ép úgy a bírónak a tett alanyi körülményeinek mérlegelésénél: a mint engedi azt a törvényhozónak a bűnösségi fokot a tett objectiv ismérvei alapján meghatározó sanctióban. Az özszerü bűneset, az individualis bűnösségi fok is enged viszonylagosan határozott ítéletet. »Nem létezik általános arány, mely szerint a büntetés értékét a merénylet értéke szerint a priori lehetne meghatározni.«¹⁾ Valamint a törvényhozó az igazságot oly módon emeli érvényre, hogy annak objectiv szempont szerint megállapított maximum- s minimumtételekben ad kifejezést, melyek a törvényt alkalmazó bíróra nézve lehetővé teszik, hogy a törvény általános intézkedését az özszerü bűneset különös viszonyaira alkalmazhassa; hogy a tett tárgyi ismérvei szerint törvényesen megállapított büntetési tételeken belül a tett alanyi viszonyaira is fektethessen kellő súlyt: hasonlóképen szabhatná ki a bíró a büntetést a törvényes sanctió korlátain belül a bűntevő concret bűnösségi fokának megfelelő maximum s minimumban; mi a büntetést végrehajtó hatóságra nézve lehetővé tenné, miszerint az ítélet által a concret esetnek megfelelő igazság szerint vont határokon belül, tehát az igazságot érvényre juttató ítélet teljes épen tartása mellett, a büntetést mégis a fegyenczek egyéniségei

¹⁾ Dr. Seeger H.: »Értekezések a büntető-jogból« cz. m. 16. lap.

szerint a büntető-politikai tekinteteknek megfelelőleg alkalmazhassa. A büntető-jog elfogadott célszerűségi elvének megfelelő volna tehát, hogy a bíróság a vádlott bűnösségének szigorú mérlegelése alapján az ítéletben egyedül csak a megtorlás mennyiségének igazságos legkevesebbjét és legtöbbjét állapítsa meg. A fogságbüntetés időtartamának tényleges fixrozása, illetve annak megítélése, miszerint valamely fegyencz az ítéleti maximum és minimum között mikor bocsátandó szabadon, az ítélet korlátai között illetékes fegyházi bíróságokra bízván.

III.

A fogságbüntetés sikere vagy sikertelensége nem függ a konkrét büntett nagyságától, hanem összeredménye a bűnös előélete, egyénisége, a hivatalnokok bánásmódja, a jó vagy rossz fegyintézeti tápozás, ruházat s még száz s száz a fogolyra fogsága alatt beható körülményeknek, melyeket hatásuk terjedelmében esetről-esetre előre kiszámítani lehetetlen: de melyeknek a fegyintézeti hivatalnokok mindennapszemtanui. A fegyintézet hivatalnokai közvetlen mindennapi érintkezésben vannak a fegyenczcel, vizsgálhatják jellemét, lelkületét; vezetik és támogatják javulási küzdelmeiben; hallják beszédeit, látják magaviseletét. A tömlöcz lélektani műhelyében nyert emberismeret biztosabb utmutató valamely egyén megismerésére, mint a legalaposabb jogképzettség s bírói éles-ész. Alapelvül szolgálna tehát, hogy míg egyrészt az ítélet feltétlenül érvényre emelendő: addig másrészt az ítélet által engedett határokon belül a felett, hogy a fegyencz mikor helyezendő tényleg szabad lábra, nem kegyelmi forum, hanem független fegyházi bíróság ítéljen, é. p. bíróság, mely kizárólag oly tagokból alakul: kik az illető fegyintézet foglyaival folytonos közvetlen érintkezésben vannak.

A büntető-törvényjavaslat egy termékeny eszmének nyit utat, mely hivatva lesz fontos és áldásos szerepet játszani a

büntetés végrehajtás javítási műfolyamában. A 42. s 43. §§-ban ugyanis a börtönfelügyelő bizottság intézményét veszi fel reformtervébe, mi által a társadalom megbizottjainak közvetlen befolyás lesz engedve a fegyintézetben a társadalom érdekeinek képviselésére.

Ezen intézmény embryója lehetne egy nagy szervezetnek, mely a fegyházhivatalnoki személyzet s az összes fegyházi beligazgatásnak úgy, mint az egész büntetésvégrehajtásnak hatalmas javító tényezőjévé válhatnék, és pedig oly javító tényezőjévé, mely az államnak semmibe sem kerülne.

Az országos börtönügy egységes felügyelésére alakíttassék az igazságügyminiszternek avagy a főügyészségnek kezdeményezése folytán egy országos börtönfőfelügyelő bizottság, mely tulnyomólag a társadalom előkelő tagjaiból összeállítva mint közvetlenül az igazságügyminiszternek alárendelt legfelsőbb folyamodású fegyházhatóság hivatalában fizetés nélkül eljárjon. Feladatának körébe esnék: az országos fegyintézeteket tagjai által meglátogatni, továbbá mint II. s legfelsőbb folyamodású fegyházbiróság eljárni s végre összefutnának nála a szabadonbocsátott fegyenczek támogatására vonatkozó humanitarius törekvések összes fonalszálai.¹⁾ Az egyes járásbirósági és törvényszéki fogházak beligazgatásának s a büntetés végrehajtásnak állandó ellenőrzésére pedig, továbbá a szabadonbocsátás felett való I. folyamodású bíraskodásra s végre a szabadonbocsátott fegyenczekre vonatkozó emberszerető intézkedések vidéki vezetésére alkíttassék minden fegyház területén a királyi ügyész, a fegyház magasabb állású személyzete (igazgató illetve várnagy, ellenőr, esetleg ha van mint a munkácsi s váci fegyintézetben: v. munkavezető, tanító, lelkész v. m.) de tulnyomólag a társadalom tekintélyes s független állású polgáraiból s különösen az egyházi elem bevonása mellett: vidéki börtön-

¹⁾ Állhatna az országos fegyintézetek száma kétszerannyijának megfelelő létszámból, minélfogva évenkénti kétszeri látogatás esetében minden bizottsági tagra évenként egyszer esnék a felülvizsgálati utazás terhe. Állandó tagja lehetnének: 1. a kir. főügyész mint a bizottság elnöke; 2. a m. kir. budapesti egyetemi jogi karának egyik büntető-jogtani tanára; 3. az országgyűlésnek egy vagy több választott tagja.

tönfelügyelő bizottságok. Ily bizottságok feladatához tartoznék: az illető fegyház beligazgatását ellenőrizni; mi czélból a helybeli fegyházba minden héten legalább egy tagot küldeni s az abban tapasztalt hiányokról, a hivatalnokok működéséről, a helybeli fegyházügy állapotáról és esetleges reformjavaslataikról minden hónap végén az országos börtönfőfelügyelő bizottságnak hivatalos jelentését beterjeszteni tartoznának.

Ezen bizottság, mely a helybeli fegyház fegyenczeivel folytonos közvetlen érintkezésben volna, képezné az illetékes birói testületet, mely a tényleges szabadonbocsátásnak az ítéletileg megállapított maximum s minimum közti időpontját meghatározná, s mindannyiszor volna összehívandó, mikor ily tárgyú folyamodvány vagy indítvány beterjesztetett. Az intézeti bíróság ítélete felebbvihető volna az országos börtönfőfelügyelő bizottsághoz, mint e tárgyban legfelsőbb folyamodásu törvényszékhez.

Az országos börtönfőfelügyelő bizottságnak végre diszes hivatása volna, hogy a vidéki börtönfelügyelő bizottságok hónapos jelentései, valamint az országos fegyintézetek látogatására kiküldött saját tagjainak tapasztalatai alapján az igazságügyminiszternek félévenként jelentését terjesztené be az országos fegyházügy általános állapotáról, részletes viszonyai s bajairól, valamint a külföld fegyházjavítási törekvéseinek összehasonlító tanulmányozására alapított javítási terveiről.

Ily vagy hasonló fegyház felügyelő bizottságok Európa sok államában már századunk első évtizedeiben keletkeztek. Így pl. alakultak Franciaországban legfelsőbb rendeletek folytán 1819. s 1823-ban a »Conseil des inspecteurs généraux des prisons« (központi börtönfelügyelői-tanács), mely minden évben az országban fegyházfelülvizsgálati utazásokat tett; s minden departementban egy »Commission de surveillance des prisons« (börtönfelügyelői bizottság), mely egyszersmind a szabadonbocsátott fegyenczeokről is gondoskodott. Hasonló bizottságok Belgiumban az u. n. »Commissions administratives« (igazgatási bizottságok), melyeknek

a fegyházak igazgatói s összes hivatalnokai alárendelvék; Schweizban a »Conseillers inspecteurs« (felügyelő tanácsosok), alattuk az u. n. »erkölcsei bizottságok«, Skóthonban már az 1839. augusztus 17. parlamentacta (hatályba lépett 1840. július 1-jén) folytán létesült a »General board of directors of prisons in Scotland« (központi igazgató tanács Skóthon börtönei számára) 19 előkelő parlamenti tagból összeállítva, kik mint dignitariusként mindennemű fizetés nélkül az ország összes fegyházügyét egységes vezetésük alá vették. Alájuk rendeltetett minden grófságban egy »County prison board« (grófsági börtöntanács), szintén mindennemű fizetés nélkül; a legelőkelőbb polgárok vállalkoztak ily bizottsági tagságra. Hogy Éjszak-Amerikában a legkitünőbb társadalmi állású férfiak tömegesen ajánlkoznak ily díjtalan fegyházfelügyelői tisztségre, köztudomású dolog.

IV.

A fentirt módon meg volna mentve azon elv, mely szerint az igazságügyi politika az igazság tekinteteinek alárendelendő, s ki volna kerülve azon veszélyes orvosság, mely a feltételes szabadonbocsátás minden esetében a czélszerűséget az igazság árán menti meg. Mert valamint a törvénykönyv büntetési tételeinek viszonylagos határozottsága által minden özszerű esettel szemben codex in herbis s tért enged a birói arbitriumnak: úgy az ítélet is, relativ határozott intézkedésében az igazság határait vonván, megengedné a fegyházbiróságnak, hogy az ítéletben kifejezésre jutott igazság teljes respectálása mellett az büntetőpolitikai hivatásának megfelelhessen.

De az igazságnak szigorubb érvényesülése mellett egyidejűleg a czélszerűség elve is találná szerves megtestesülését a fenyítő eljárás minden stadiumában, a nélkül, hogy e miatt a két elvnek ítéleti összemosódásától kellene tartani. Mert a birói minimum s maximum megállapításánál a dolog természeténél fogva az elvek balancirozása s

igy helyes arány fogna helyet foglalni. A bíró kellő szigorral fogja meghatározni a büntetés maximumát, miután tudja, hogy alkalmazva amugy is csak akkor lesz, ha az ember-szerető s tulnyomólag független társadalmi elemekből álló fegyházbírótság a fegyencz egyéniségénél fogva ennek szükségét látja. De kellő szigorral is fogja kiszabni a minimumot, nehogy a fegyházbírótság holmi tulphilantropikus érzélgés által az igazságnak ártson. S míg így egyrészt az igazság feltétlen követelményei az ítélet határvonalaiban kellő szigorral lesznek kijelölve: addig másrészt az özszerű igazság érvényesítése mellett elég szabad mozgás maradand a büntetés végrehajtásánál a fegyházbíróstágnak individuális szempontjainak érdekében. Helyesen fejezte ki ezen eszmét az osztr. igazságügyminiszterium 1866. évben kelt a börtönfelügyelőséghez intézett hivatalos utasításának II. czikke: »Az igazság elutasíthatlan parancsának határain belül... a büntetések szabályozása és végrehajtásánál főfigyelemmel kell lenni a humanitás s korszerű műveltség követelményeire s minden fegyencz egyéni javítására.«

Lehetségessé válnék továbbá, hogy az igazságügyi politika igényei nem egyes, hosszadalmasan kieszközölt kormánykegyelmi tényekben, hanem bírói ítéletekben nyernek kielégítésüket.

Már a II. József által megindított codifikáció emelte a fegyencz javulása esetében gyakorlandó kegyelmet igazság parancsolta törvény-intézménynyé, mi szabatos kifejezést nyert az osztr. 1788: 1, 180. §. s az 1788. évi bt. ptrs 201. §-ában. De a kegyelemnek bírói jogintézménynyé kell változnia. Ez alanyi s tárgyi irányban teremtene előnyöket. Mennyivel emelné a fegyencz erkölcsi öntudatát, ha látná, miszerint kiszabadulását nem feltételes kegyelemnek, hanem erkölcsi javulása által kivívott bírói ítéletnek köszöni, mely fegyházbíróstági határozat az első ítélethez mintegy folytatásképp csatlakozik; illetve a társadalom kiengeszteltségét törvény szentesítette bírói alakban juttatván kifejezésre, a büntevőnek homlokára ex lege süttött bizalmatlansági stigmát hasonló ünnepélyességgel leveszi. Másrészt pedig helyesen

mondják Csillag s Tauffer: miszerint az osztó igazság elvével ellenkezik az, hogy valamely fegyencz szabadonbocsátása nemcsak kizárólag saját jóviseletétől, hanem még más személy jóakarától, kegyelmi tetszésétől függjön. Ez azonban helyes értelmezésében csakis oda vezethet, hogy a feltételes szabadonbocsátás intézménye felett feltétlenül pálczát törjünk.

Előállana továbbá azon előny, hogy a felett, vajon a fegyencz társadalmi szempontból szabad lábra helyezhető-e már, oly bíróság fogna határozni, melynek független állásu tagjai az illető fegyház foglyaival folytonos érintkezésben vannak, s mely gyorsan hozható ítéletét a fegyenczek közvetlen, egyéni megfigyelésére, személyes tapasztalataira alapíthatná; nem pedig hosszadalmas procedurát feltételező administratív kegyelmi hatóság, mely habár a fegyházügy elméleti ismeretében tökéletesebb s talán néha fegyházi körutazásokra is megy, de az egyes fegyházak beléletétől s az egyes foglyok lélektani küzdelmeitől távol áll.

A büntetés nemesbitését czélzó törekvés nagy eszméi: igazság, humanismus, czélszerűség, mindig azon helyen s azon közeg által emeltetnének érvényre, mely annak érvényesítésére természeténél fogva tárgyilag legilletékesebb. A büntetés ugyanis kiszabhatnék: 1. a merénylet általános tárgyi ismérvei szerint, de tekintettel annak különös viszonyaira igazság engedte maximum s minimumban — a generalizáló törvény által; 2. a merénylet tárgyi salanyi különös viszonyai szerint, a törvényszabta korlátokon belül, de tekintettel a büntetés hatályosságára igazság engedte maximum s minimumban, — a bíró által; 3. a tettes egyéniségének megfigyelése alapján felsőbb czélszerűségi tekintetek szerint, de az ítéleti korlátokon belül, — a fegyházbiróság által.

Azon netaláni ellenvetés, hogy a büntetésnek ily kiszabása lélektanilag veszélyes lehetne, mert a fegyencz, az ítéleti minimumot kitöltvén, lázas állapotba jutand s letartóztatásának ezentuli idejében elmakacsulna, hozzáférhetlenné válnék minden javítási törekvés iránt: egyrészt ép oly joggal emelhető a feltételes szabadonbocsátás intézménye ellen, más-

részt teljesen alaptalan. Épen azon tudat, hogy bizonyos fix idő lefolytával szabad lábra kell őt bocsátani, közönbössé teszi s makacsságra indítja inkább, mint azon remény, hogy erkölcsi javulás folytán tisztító ítéletet nyerhet, mely korábban kiszabadítja a tömlőcből. A birói ítélet ezen bizonytalansága üdvös hatása még más tekintetben is. Mert míg egyrészt a »birói bölcseséget« szigorra indítja: addig másrészt a törvény fenytő tételeinek praeventiv sikerét is fokozza s a fegyházbiróság nagy discretionárius hatalma mindenesetre vissza fogja riasztani mindazokat, kik csak oly czélből követnek el merényletet, hogy a fegyházban bizonyos ideig államköltségen éljenek.

A feltételes szabadonbocsátás intézményének, mint említve volt, egyik hiánya az, hogy rövid időre elítélteknél nem alkalmazható, hosszú fogságra ítélteknél hatás nélküli; másrészt pedig azon egyoldalúságban szenved, hogy a társadalmi szempontot csak akkor veszi tekintetbe, mikor az a fegyencz érdekében is van. Fegyházbirósági ily szervezet mellett az igazságügyi politika követelményei érvényre juthatnának különbség nélkül minden fegyencznél, s érvényre juthatnának nemcsak a fegyencz javára, hanem a mennyiben a társadalom érdeke úgy kívánná, annak rovására is. A Sabinnoknál szokásos volt, hogy a menyasszonynak násztünnepélynél dárdával fésülték haját: ez fejezi ki helyesen, mily módon kell a büntetés javító elemét kezelni, s míg a szerecsen fehérre mosva nincs, visszalépése a szabadságba veszélyes. A társadalmi érdeket képviselni kell a fegyházban ép úgy akkor, ha a fogoly büntetésének tartama alatt javult, mint akkor, ha annak lefolyta után elfásult gonoszsága folytán még ép oly veszélyes a társadalomra nézve mint volt bezáratása előtt. A feltételes szabadonbocsátás intézménye ezt tekinteten kívül hagyja. De a fegyenczbiróság, mely a fogságot az ítélet korlátain belül szükség esetében az igazság utolsó határáig is meghosszabbíthatja, egyenlő tekintettel lehet mindkét esetben a helyesen értett igazságügyi politika követelményeire.

A következőketes gondolkodás valamint a feltételes sza-

badonbocsátásnál úgy itt is követeli, hogy a fegyházbirósági eljárás alkalmazhatására nézve a bűnesetek között különbség teendő azon elv alapján, melynek gyümölcsét mindkét intézmény képezi. Mindazon fentemlített merényleteknél ugyanis, melyeknél a bűnös magábaszállásának mesterséges előidézése vagy nem szükséges, vagy nem lehetséges; melyekben lélektani ok hiányában a tettes javításáról nem lehet szó: mindezen esetekben sem fegyházbiráskodásnak, sem annál kevésbbé feltételes szabadonbocsátásnak nem lehet helye.

Nem képezhet alapos kifogást azon ellenvetés, miszerint ezen distinctio zavart s bizonytalanságot fogna előidézni a fenytő judicaturában. Mert azon körülmény, vajon gonosz lelkületből fakadt aljas büntett forog-e fen, mely a tettes erkölcsi javítását teszi kívánatossá, avagy tekinthető-e a bűnös, merénylete daczára, emberi szempontból becsületes, jellemes polgárnak, az előre meghatározható s azt a bíró esetről-esetre biztosan ismerheti fel.

Helyén lesz ez intézmény kiválóan a vagyon elleni merényleteknél, melyek többnyire nevelés hiányában, s abból eredt erkölcsi romlottságban gyökeredzenek, aljas nyereszkesedési szándékból követtetnek el, s melyeknek tettesei között legtöbben nyomorteljes előélet folytán a szokásszerű gonosztevők seregét képezik, nevelést s javítást igényelnek.

Legfontosabb végre kétségkívül kezdő, illetve a fiatalokorü büntevőknel.

V.

A büntető-törvényjavaslat megfelel a humanismus s a helyesen felfogott büntető politika szellemének, midőn a fegyházreform legegészségesebb eszméjét elfogadva, a fiatalokorü büntevők megfenytésénél nemcsak gondos súlyt fektet azoknak más gonosztevőktől való elkülönítésére, hanem főczélul a nevelést tűzi ki; indokolásában (109. lap) helyesen mondván: »különösen s kiválólag ezekre kellene irányulni a leg-

főbb s legnagyobb figyelemnek A fiatalkoru törvényszegőkre nézve a büntetés egyéb szempontjainak alá kell rendeltetni a javítás uralkodó szempontja alá, mind az ő érdekökben, mind az állam érdekében«, mi által magasan áll az 1843. büntető-javaslat felett, mely e tekintetben semmi megkülönböztető intézkedést nem tartalmaz.

Tapasztalás szerint különösen a lopásnál s ilyféle büntet-
teknél nagy a fiatalkoru gonosztevők arányszáma, és statisztikai
adatok bizonyítják, hogy ezeknél legtöbb esetben a szülők
romlottsága vagy hiánya, erkölcsi elhanyagoltság szülő okai
a büntettnék. Az ész és szív teljes elhanyagoltságában felnöve,
társadalmi kötelességek ismerete, erkölcsi kötelék s vallási
támasz nélkül zsenge gyermekkoruktól fogva az erkölcstelen-
ség és a bűn iszapában gázolnak; — innét magyarázható
Galgóczy állítása: »legerkölcstelenebb a legfiatalabb kor¹⁾,
mi nálunk s másutt még ma is áll. Ezeknél legfontosabb a
nevelés, vallási s erkölcsi javítás és munkára szoktatás, mert
ezek javításánál ugyanaz áll, mi a sorvadás betegségénél,
mely kezdetben nehezen felismerhető, de könnyen gyógyit-
ható; idővel azonban könnyen felismerhetővé ugyan, de
nehezen gyógyithatóvá lesz. S épen itt, hol a feltételes sza-
badonbocsátásnak alapját képező javítási elv és társadalmi
szempont döntő, épen itt nem nyújt az semmi segílyt. Ki-
válóan itt volna szükséges a fegyházbiráskodás intézménye,
mert az ítélet által megállapított fogságidő rendszerint rövi-
debb, semhogy a büntetés végrehajtása érvényesithetné nevelő
s nemesbitő befolyását. Itt ezenkívül még más is okvetlenül
szükséges. A fogságidő tartama rövid arra, hogy a henyélés-
hez s erkölcstelenségekhez szokott ujoncz jobb utra téríttes-
sék; de elég hosszú arra, hogy a tömlöczben a büntett tit-
kaiba beavattathassék, hogy szövetkezve tervezhessen jövő-
ben elkövetendő merényleteket, hogy mint jól iskolázott,
diplomált gonosztevő kerüljön ki fogságából. S meddig fog
az ilykép megbélyegzett, gyorsan szabadonbocsátott ifju

¹⁾ Galgóczy Károly: »Az erkölcsiség és a közbátorság állása Magyar-
országban statisztikai alapon«. Budapest 1856.

szabadságban maradni? Az iparszerű zsebmetszők, a fegyházi törzslakosok statistikája szomoruan megfelel a kérdésre. M. D. Hill, volt birminghami bíró, azon helyes meggyőződésből indulva ki, miszerint a fiatal a-b-c-se a büntettnék, épen a gyalázó s erkölcsrontó fogságbüntetés által hajtatik a büntett pályájára, 1848 előtt állandóan azon praxist követte, hogy csekélyebb merényletekben bűnös fiatal gonosztevőket — miután külön javító intézet nem állott rendelkezésére — bezárás helyett becsületes polgárok őrizetére bízta, kik hajlandóknak nyilatkoztak ily fiatal emberek megőrzésére s foglalkoztatására. Tizenöt év múlva hivatalosan constatáltatott, miszerint azok között, kiket Hill ilykép tömlöcz helyett magánőrizetbe adott, aránytalanul kisebb volt a visszaesők száma, mint azon fiatal bűntevők között, kik büntetésüket a börtönben töltötték ki. Ugyanezen egészséges gondolat jutott kifejezésre egy Londonban divó sajátságos szokásban (City custom of apprentices). E szerint oly segédek, kik legelőször valamely csekély bűncselekvényt követnek el, megdorgáltatnak, visszaesésnél minden további formaszerűség nélkül s mintegy titokban Bridewillban rövid időre bezáratnak. Sokan az ilykép megintett s titokban megbüntetett ifjak között elérték később az Alderman- sőt a Mayor-tisztelet. Ez intézkedés oly fiatal egyénekre vonatkozik ugyan, kiknek előélete tiszta volt s kik nem mutattak erkölcsi romlottságot s azért főszólyt fektet a nyilvános megszégyenítés erkölcsellenítő hatásának kikerülésére; de itt is érvényesül a büntető-javaslat által elfogadott azon eszme, mely szerint a fiatal bűntevők megfenyítésénél nem a megtorló igazság, hanem a célszerűség legyen döntő.

Még fontosabb e tekintet a nevelés nélkül nyomorban s bűnben felnőtt fiatal bűntevőknél. Ennek helyes felfogása egy intézményt létesített, mely a fegyházjavítási törekvések legszebb vívmányát képezi: az állami javító intézeteket.

A németbirodalmi büntető-törvénykönyv 56. §-a azt rendeli, miszerint a fiatal gonosztevők határozott idejű fogságra ítéltetés helyett határozatlan idejű nevelés végett javító intézetbe szállíttassanak. Büntető-törvényjavasla-

tunk is elfogadja ezen eszmét, a 83. §-ban azt rendelvén, miszerint az, ki a büntett vagy vétség elkövetésekor 12. életévét már túlhaladta, s így bűnvád alá már vehető, de 16. évét még el nem érte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, 20. életkoráig tartható nevelés végett javító intézetbe helyezhető. Továbbá a 42. §-ban, hogy fogházra ítélt, de éltük 20. évét túl nem haladott egyénekre nézve a bíróság elrendelheti, miszerint büntetésüknek 6 hónapot túl nem haladó részét magánelzárásban, illetve, mennyiben ott dologház létezik, abban töltsék ki.

A büntető-javaslat ez által utat nyitott, melyen tovább haladnunk kell. A főmomentum, mely a 83. §. intézkedésének határévéként a 16. évet jelölte ki, a törvénykezési orvostan köréből merített s a bűncselekmény beszámíthatóságára vonatkozik. Ez okozta úgy a német büntető-törvénykönyvben mint javaslatunkban azon kitétel is: > ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt. Ámde nemcsak oly fiatal egyéneknél, kik cselekményük bűnös természetét nem ismerik, hanem és kiválóan azoknál is szükséges az állam általi javítás és nevelés, kik ennek felismerésére kellő értelemmel bírnak ugyan már, de életviszonyaik folytán a büntett környezetében elerkölcstelenültek; kiket pedig az idézett kitétel az ily nevelés jótéteményéből kizárna. Ezeknél is úgy saját mint a társadalom érdekében okvetlenül szükséges, hogy határozatlan idejű nevelés végett javító intézetbe szállíttassanak. Rendszerint oly egyénekből állanak, kik életüket a büntettnek készülnek szentelni. Tették belső rugója nem elfásult romlottszivűség, hanem — eltekintve a büntett hatalmas toborzójától, a nyomortól — elhanyagolt vagy épen hiányzó nevelés és családi kapocs, rossz példa, könnyelműség, fáradság nélküli élet és könnyű módon való meggazdagodás utáni vágy. S azért ezeknél az állami büntetés főcélja csak az ész és szív nemesítése; a büntetés főtényezői: tanító, lelkész, munka lehetnek csak. Ezeknél felesleges a magánzárkákban való elkülönítés által komoly lelki furdalásokat előidézni: de igenis mutatni kell nekik a gonosz életmód szomorú, s a becsületes életmód

kellemes, boldogító oldalait. Legfontosabb a munkakedv ébresztése s azon remény felkeltése, miszerint munkás élet által a társadalomnak még hasznos és tisztelt tagjaivá lehetnek s hogy szabadonbocsátás után támogattatni fognak, ha becsületes foglalkozást keresnek.

Ezen tekintetek azok, melyek századunk javítási eszméjének egyik legszebb gyümölcsét érlelték, az állami javító intézeteket.

Mily rendkívüli siker érhető el erélyes és emberszerető bánásmód mellett ily intézetekben, annak élő bizonyága a javító intézetek ama mintaképe, melyet Bretignères de Courteilles és Demetz fiatal gonosztevők nevelése céljából Tours mellett Mettrayban alapítottak. A mettrayi javító gyarmatnak hivatása oly fiatal bűntevők befogadása, kiket a törvény javító intézetbe elhelyezendőknél rendelt. S miután a büntett ujonczai családi élet és nevelés hiányával szoktak lenni, az intézet alapításának eszméjét e néposztály helyes megítélésére fektették: oly intézetet alapítottak, melyben a letartóztatottak nevelést és családi tűzhelyet, társaikban testvéreket, felügyelőikben szülőiket találják. 40—40 növendék együtt képez egy »család«-ot, mely egy »családapa« szigorú felügyelete alatt áll; e mellé a családbeli ifjak saját keblükből 2 tagot (frères ainés) választanak felügyelőtársaknak. Az intézet nincs körülzárva falakkal; minden ut nyitva áll, semmi nem emlékeztet fegyintézetre; valamint a növendékek egészséges, fris s elégedettséget eláruló külseje miben sem emlékeztet fegyenczekre. De a növendékek között a javulás testületi szelleme uralkodik; s mindenki jellemtelenségnek s rút gyávaságnak tartaná megszökni az intézettől. A »családok«-ban a szeretet szelleme leng; komoly civódás majdnem ismeretlen, szövetkezve haladnak a javulás útján s minden növendék legnagyobb gyalázatnak tartaná magára nézve, ha az intézetben vagy később szabadonbocsátása után magaviselete által intézeti családjának szégyenére válnék, vagy mint gonosz visszaeső közmegvetés tárgyává lenne. Hasonló nevelő s javító intézetek fiatal elitáltak számára léteznek Londonban (City Prison, Holloway), Ham-

burgban (Dr. Wickeren által alapítva) a Rajnatartományban Boppardban a volt szt.-mártoni kolostorban, Szászshonban Waldauban, Bajorországban Niederschönenfeldben, a Lucastól alapított Val-d'Yeore-féle intézet s elkülönített osztályok ily célra a laufeni, ambergi, zweibrückeni stb. fegyintézetekben.

Csak ily intézetektől várható a társadalom biztonlétét veszélyeztető bűnsereg apadása; feltéve itt is, hogy az intézeti bánásmód a célnak megfelelőleg erélyes, de szelid; szem előtt tartva Plato mondatát: »Megrögzött gonosztevők ellen legyünk szigorúak; irgalmasak s elnézők könnyű vétkesek iránt«. Ily intézet fiatal gonosztevőkre nézve a fekete föld, melyből a legjobb buza nő ki, a hernyó, melyből a legszebb pillangó fejlődik. S ily intézeteknél még az is figyelemre méltatandó, mit Spitzmüller igen helyesen megjegyzett, miszerint egy ily javító intézetből szabadonbocsátott fiatal ember mindenestre még nagyobb félelmet érez a fogságbüntetéstől, mint oly egyén, ki már börtönbüntetést szenvedett, s tudja, hogy az ott a tömlöczben még sem oly nagyon veszélyes, mint azt szabadságban képzelni szokták.

Adja az ég, hogy a büntető-javaslat által megpendített eszme nálunk is minél gyorsabb s minél egészségesebb megtestesülést nyerjen.

VI.

A fegyházi bizottságok oly szervezete, minő a megelőzött fejezetekben leírva volt: az ujkori humanismus egy nagy eszméjét valósíthatná; a fegyházreformnak egy rendkívül fontos problémáját oldhatná meg legsikeresebb módon.

Azon vélemény, mely szerint a visszaesőknek arányban az először elítéltekkel való szaporodása a törvény iránti köztisztelet csökkenését, a közerkölcsiség hanyatlását jelzi, téves. Minél nagyobb valamely országban a visszaesők száma arányban az először elítéltek számával: annál kedvezőbbek

ott a közbiztonság viszonyai. Mert annál kevesebb elem szivárog ki a népesség becsületes rétegeiből; annál kevesebb új erővel gazdagodik a bűntevők serege; a büntett annál inkább szoritkozik szolgálatában megöszült aggastyánainak körére.

De nem is engedhet biztos következtetést az ország fegyházügyének rossz állapotára sem.

A fegyházon kívül emelkedik egy sziklafal, melyen hajótörést szenvednek a fegyintézetek minden javítási törekvései; a társadalomban hat egy tényező, mely a tömlőcből alig kiszabadult fegyenczet kényszerhatalommal visszahajtja a büntetthez.

A polgári erény palladiumát a közbecsülés képezi. Nevének tisztasága felett csak az őrködik, ki jó hirnévvel bír; a vak nem fél szembajtól. Korunk elismerte már azon egyszerű igazságot, miszerint a bíró által ex lege infamisnak bélyegzettől neveltséges volna azt követelni, hogy becsületes ember maradjon. Ma már egyhangulag el van fogadva Sonnenfels által röviden szövegezett ama tétel: »Mindig szükséges, hogy a szabadságbüntetés semminemű becsutelenítéssel ne legyen összekötve; nehogy a büntetés a helyett, hogy javításra szolgáljon, a javításhoz vezető utat elvágja.«¹⁾ A törvényes becsutelenítés a mult emlékei közé távozott.

De a mult bűne a jelenbe veti még árnyékát.

A nép századokon át kivallatásokhoz, testcsönkítások-s véres kivégeztetésekhez, nyilvános megbecsutelenítések-s a közös fogság erkölcsi rémeihez volt szoktatva.

A néperkölc s a törvényekre, de a törvények a néperkölc s-re is hatnak. Tudomány s gyakorlat szelidült: de ezen új irány még nem volt képes azon előítéletet kiirtani, mely a nép öntudatában századok alatt oly mélyen gyökeret vert.

A nép a szabadonbocsátott fegyenczben még mindig a megbecsutelenültet látja, kit megvetéssel kitaszit köreiből. A mult igazságszolgáltatási barbarismusában gyökeredzik azon előítélet, mely a szabadonbocsátottnak minden lépésén utba áll s alig visszanyert szabadságát danausi ajándékká változ-

¹⁾ Sonnenfels: »Grunds. der Polizei, Handl. und Finanz.« czimű m. 197. lap.

tatja. Évezredek előtt már rendelte az ind törvény, hogy a büntetésnek tisztító ereje legyen. Valamint a fa árnyékával azt is fedi, ki levágni iparkodott: úgy megbocsátandó a gonosztevőnek, ha büntetését kiszenvedte: »Men who have committed offences and have received from kings punishment due to them, go pure to heaven and become as clear as those who have done well.«¹⁾ Hasonlót rendelt a héber büntetőjog: »Mihelyt a bűnös a büntetést kiszenvedte, ismét testvéred.«²⁾

A mint ma a nép a szabadonbocsátott felett itél, igaza van Rousseau-nak, ki a nép becsület-elveit farkasok elveinek nevezi. A fegyházi javítás nem ragyogvány, mely a szabadulás napját megelőzi; előkészítik ugyan a fegyenczet a szabadságra, de csak távolból nézheti a szabadonbocsátott is a társadalmat, melybe nem eresztik. A ki után a tömlőcz kapuja bezárodott, azt erkölcsileg holtnak tekinti a nagy közönség. Javulásának szivemelő érzetével, becsületes életmódra való szilárd elhatározással, lelkében kibékülve azon társadalommal, melylyel büntetése előtt mint ellenség állt szemben, így lép ki a javult fegyencz a szabadságba, hogy ezentul, miután tévedéseiért lakolt, immár mint annak munkás, becsületes tagja éljen. S mit talál? Fogadtatását jellemzi azon falragasz, mely a megszökött XVI. Lajos visszahozatalánál minden sarkon olvasható volt: »A ki a királyt üdvözli, verést kap; a ki megsérti, felakasztatik«. Megvetés és gyalázás fogadja minden ajtónál, melynél munkáért könyörög; családját pedig rendesen végső nyomorban találja, melybe az ő fogsága alatt esett. Nincs kéz, mely vezetné e göröngyös pályán, nincs sziv, mely részvételt nyujtana e nyomorban. Mindez összehat különösen a szabadonbocsátást követő első időben; ez idő azért a legveszélyesebb, s a börtönstatistika mutatja, hogy épen ezen időszakba tartozik a visszaesések legnagyobb arányrésze.³⁾

¹⁾ M a n u : (Jones össz. munk. kiadásában) 318 : 382. lap.

²⁾ D u s c h a k : Das Moses-talmudische Strafrecht. 1869 ; 12. lap.

³⁾ Kivánatos volna, hogy az igazságügyi miniszterium évi jelentéseinek börtönstatistikai táblázatai erre nézve is tartalmazzanak adatokat.

Le champ rend des fruits, selon qu'il est cultivé. A lélek vihara nyilvánul a hullákban, melyet partra vet. Családja nyomorának láttára, éhtől gyötörve, embertársaitól kitaszítva, csoda-e, hogy a szabadonbocsátott nyomor s gyaláztatás kinaiban enged a büntársak folytonos csábításainak; hogy visszamegy oda, hol tárt karok, szivélyes társaság s könnyű életmód várják? S végre a szabadonbocsátott is »aristotelesi« lény, kinél »la sociabilité est une loi de la nature humaine«.

Mit használ a fegyencnek, hogy fogsága alatt javult, ha a legjobb intézeti bizonyítvánnyal is zsebében, minden javulási küzdelmének díjában csak sisiphusi eredményt arat; mit, hogy a munkát megszerette, ha a mesterek műhelyeiket előtte bereteszelik? Ily bánásmód mellett igaza van Hugo Victor-nak, miszerint: »a szabadonbocsátás nem felszabadítás«. A szabadság, melyhez visszatér, hasonlít Münchenhausen fekhelyéhez, mely hóból készült s midőn az ráfeküdt, alatta összeolvadt. Pfister (»sajátságos fenytő esetek cz. munkájában) következőleg nyilatkozik egy tolvaj: »A nagy urak maguk okai annak, hogy nekünk lopnunk kell; türni nem türnek s élni mégis akarunk«. Ebben rejlik a titok.

»Summum crede nefas, animam praeferre pudori
Et propter vitam, vivendi perdere causas« ?¹⁾

Ismeretes a római jog azon intézkedése, mely szerint büntetlenül marad az, ki tűzvész alkalmával a szomszéd házát lerontja, hogy ez általsaját házát megmentse. Necessitas non habet legem. A Carolina és a kanon jognak élet s tulajdon közti collisió esetére vonatkozó intézkedése helyét találta a modern törvényekben is. Hasonló helyzetbe állítja a nép a szabadonbocsátott fegyenczet is. Erkölesi elhatározások ily határtalan anyagi nyomorban elvesznek, mint virágillat a fergetegben. Végelemzésben minden ember nem más mint ételeknek élő tömege, s igaza van a chinaiaknak, kik a lélek székhelyét a gyomorban találják: éhes gyomornak pedig nincsenek fülei. Primum

¹⁾ Juvenal: 18. satyra.

est vivere, deinde sapere s tunica propior pallio est. »Hozzátok viharba a tengert, s a legderültebb ég nem tükröződik felületén; hadd csilapuljon a vihar, s minden kő mosolyog a hullámokban.«¹⁾

Midőn a nép a munkáért könyörgő szabadonbocsátott ebekkel elüzi s erőszakkal visszataszítja a büntett posványába: csoda-e, hogy az visszanyert szabadságát a bosszúnak szentett fegyverkép használja, s hogy ismét kardot ránt azon társadalom ellen, melynek tág köreiben nincs számára hely, hol javulási törekvéseit valósíthatná? Midőn a nép fegyveresen rohan a fegyenczre, ki a bánat s béke olajágával lép elébe: nem hasonlít-e a természethez, mely saját ölében Vulkánokat gyújt lángra; az örülthez, ki saját nyakára üti a bárdot? Qui est causa causae, est etiam causa causati.²⁾

A grönlandi nők holdfogyatkozásnál megrázzák kutyáit füleit; ha a kutya ugat, úgy abból azonmeggyőződést merítik, hogy a világ vége még nem következik be. De a kutya ha füleit megrázzák, mindig ugat. A reménytől is megfosztott ember mindig veszélyes; életfeltétel az emberre nézve: spiro, spero. Nyomor s könnyelműség teremtik azon örök forrást, mely a büntett talaját megtermékenyíti; a nép előítélete állandósítja a gonosztevők fekete seregét. A fát csak árnyéka s haszna miatt szeretik.

A visszaesőnek okoskodása, hogy Beccaria szavaival éljünk, körülbelül következő: »Visszatérek természeti füg-

¹⁾ Weber: Demokritos IX: 121. lap.

²⁾ Crofton: Reformtervezetében: »Ha a társadalom a szabadonbocsátott fegyenczet nem munkáltatja mint szabadmunkást s nem akarja magához fogadni tartozkodás nélkül, úgy soha nem fog megszűnni azon nehézség, mely abban áll, hogy fegyencz, ki nagy fáradsággal s sok költséggel javított, a jónak útján megtartassék, miután a fegyintézetet elhagyta« s D. Aline: Zwickaui fegyintézeti igazg.: »Hogy a fegyintézetben fáradsággal istenfélelmen és akaraterőn nyert elveszve ne legyen, szükség van mindenütt kezekre s szívekre. Készek, a szabadonbocsátással szóval s tettel támogatni«. Krell S.: 1867. jelentésében: »Minden ország fegyházhivatalnokai velünk egyetérteni fognak, ha azt mondjuk, hogy a bűnbe visszaesők száma sokkal kisebb volna, ha a fegyenczet szabadságba visszatérésénél gyűlölet, kegyetlenség s előítélet nem fogadná minden oldalról«. A Rajna-Westphali fegyh. társ. promemoriája: »A ki csak némi tapasztalatot gyűjtött a szabadonbocsátott fegyenczek ápolásakörül, az tudja, mily nehézségekkel kell küzdenie annak, ki ezeknek munkát akar szerezni, az tudja azt is, maguknak a szabadonbocsátottaknak mily erkölcsi jellemzősége szükséges, ha a szabadságban minden oldalról környező kísértéseknek sikkerrel ellenállni akar stb.

getlenségem állapotába; szabadon s boldogan élek egy ideig bátorságom s iparom gyümölcsétől. Tán eljövend a fájdalom s megbánásnak napja; de rövid lesz ezen idő s egy gyötrelmes napom lesz sok szabad s örömteljes éveimnek díjában... s látni fogom, mint halványodnak el s mint reszketnek ezen zsarnokok annak láttára, a kit gyalázó negéddel tettek lovaiknak s ebeiknek utána«. ¹⁾

Arra, hogy ezen előítélet a néplélekből egyhamar kiritható legyen, vajmi kevés remény nyílik; mert az egy történeti szülemény, melynek gyökerei az igazságszolgáltatás letünt drakói korából ágaznak ki. Ellensúlyozására a múlt század vége felé a javítási eszme proclamatiójával egy nagy mozgalom indult meg, melynek első csirái már a kereszténység első századaiban s különösen a XV. századbeli florenzei s római nagy confraternitásban találhatók, — melynek hullámvetései hazánkig is elhatottak. Howard, Penn, Fry asszony lelkes fellépése folytán az 1772-ben gróf Godolphin által Angliában alapított »egylet a szerencsétlen fegyenczek segélyezésére s az 1776-ban Philadelphiában alapított »Society for alleviating the misery of public prisons« óta az egész polgárosult világban — még Oroszországban is — mintegy varázsigére tüntek fel a fegyenczsegélyző egyesületek, az ember-szeretet árnyékos Viktoria Regiáiként. Mint a villám, mely fellobbanásánál a szomszéd felhőből is kicsalja a lángot, úgy terjedt ki ezen nagy küzdelem, mely az emberszeretet örök lámpáját meggyújtotta, hogy a szabadonboesátottnak megvilágítsa azon menedékutat, melyet ő hiába keres; mely a szeretet világító tornyát felállítá, hogy delejtü gyanánt szolgáljon a szerencsétleneknek, mikor fergeteg korbácsolta élethajójukat ismét visszahajtani iparkodnak a polgári együttlét kikötője felé. Nálunk is találkoztak egyesek, kik a közönbösség soraiból kilépve megragadták a humanismus zászlóját s nemsokára vezérei lettek egy phalanxnak, mely utánuk sietett. Egyesek lelkes buzgalma nem maradt hatáskülső, nem kellett nálunk sem Diogenes lámpával az emberbarátokat ke-

¹⁾ Beccaria: »A bűnökről s büntetésekről« cz. m., ford. Császár. F. XVI. §. A halálbüntetésről 99. l.

resni. Alakult hazánkban is valahára egy ilyczélu egylet — mely jöendő virulásának néz elébe.

De ugy nálunk, mint külföldön mindenütt általános a panasz, miszerint ezen humanitarius magántörekvések gyengék azon nagyszerű s fontos feladattal szemben, melynek megoldását czélba veszik. Eddig Dánia az egyedüli ország, melyben minden fegyintézet mellett egy ily egylet működik. Szám s erő csekélysége, az egymás közti összefüggésnek s így a kölcsönös együtthatás s összműködésnek hiánya, a nagy közönség egykedvüsége megbénitják e társaságok hatáserejét.¹⁾

Az ily irányu emberbaráti törekvések képviselőire akadunk már a kereszténység első századaiban, jelesül azon diakonokban, kik az irgalom pénzét felhasználták keresztényhitü fegyenczek segélyzésére s ápolására. Erre vonatkozik Codex Theodosianus Appendix Constitutio XIII a; Impp. Honorius et Theodosius Pii Augg.: »Eam quoque sacerdoti concedimus facultatem, ut carceris ope miserationis aulas introent, medicetur aegros, alat pauperes, condoletur insonites; et quum singulorum caussas cognoverit, interventiones suas apud judicem competentem suo jure moderetur. Dat. XI. Cal. Decembr. Ravennae 419. — Canon LXXX. De electione procuratoris pauperum et de officio ejus: »Eligatur in omni civitate aliquis saecularis, vel religiosus, qui provideat etiam iis, qui in carcere sunt. Et si quis fuerit alicujus criminis gravis reus et non vit dignus liberatione, debet saltem adjuvare eum, ne ei victus et vestes desint, neque debet differre subsidium, neque negligens esse in omni eo, quod ad causam ejus expediendam pertineat; quousque juste et ut meritis est judicetur; quia ignorant homines, quae sibi aut filiis evenire possunt«. Concil. gener. et proinc. De stud. Sever. Binii. stb. Tulajdonképi fegyenczöví egyletekkel találkozunk a 18. század második fele óta. Egyes ilyen egyesületek keletkeztek ugyan már a XV. században;

¹⁾ Giehlow: áll. főügyésznek »Centralverein zur Fürsorge für entlassene Sträflinge und Corrigenden in der Provinz Schleswig-Holstein und dem herzogthum Lauenburg« cz. egylet constituálására vonatkozó 1876. febr. 2. felhívását.

igy pl. egy 1409-ben Florenczben, egy hasonló nagy confraternitás, az »Arciconfraternità della Misericordia« 1488-ban Rómában. De csak a mult század másik felében indított meg Angliában s az amerikai egyesült államokban, itt különösen a quäckerek által, azon nagy mozgalom, mely nemsokára majdnem az egész művelt világban a szabadonbocsájtott fegyenczek támogatására irányuló emberszerető törekvéseket meghonosítá. 1772-ben alapította gróf Godolphin Angliában egy nagy »egyletet a szerencsétlen fegyenczek segélyezésére«; 1776-ben alakult Philadelphiában a »Society for alleviating the Misery of Public Prisons« (társulat a nyilvános tömlöczökben uralkodó nyomor enyhítésére)¹⁾; 1808-ban, tehát 18 évvel Howard halála után, keletkezett Angolországban egy »egylet a fegyintézetek javítása s a fegyenczek segélyezésére«; 1817-ben ugyanott a »Society for the Improvement of prison disciplin and the reformation of juvenile offenders« (társulat a fegyház-fegyelem javítása s fiatal gonosztevők erkölcsi nevelésére). Amerika, hol a testesülési szellem oly hatalmas (hol pl. 1813-ban Bostonban a mértékletességi mozgalom egy mértékletességi társulat, a »The Massachusetts Society for the Supression of Intemperance« által megindítottván, 1830-ban egyedül csak a New-Yorki államban már 1172 ily czélu egylet 153,722 taggal létezett) igen termékeny talaj volt ezen törekvésre nézve. Így pl. 1825-ben több New-Yorki polgár társaságban egy fiatal gonosztevők javítására czélzó óvóintézet eszméjét megpendítvén, legott ezen polgárok között azonnal 30,000 dollar folyt össze s az eszme csakhamar megvalósult: keletkezett a »House of Refuge for Juvenile Delinquents« (menedékház fiatal gonosztevők számára) s nemsokára alakultak hasonlók Boston, Philadelphia, Baltimore-ban stb. Penn, Fry asszony, s mások lel-

¹⁾ Ezen fegyencsegélyző egylet már 1767-ben aláterjesztett Pensylvania törvényhatóságának egy folyamodványt, melyben a fegyenczek közmunkáknál, utca-seprésnél, országutak építésénél stb. való alkalmaztatásának megszüntetését kérelmezte.

kesült fellépése folytán egész sora keletkezett a fegyencz-segélyző egyleteknek. Így Nagy-Brittaniában a 4 londonin kívül (a Newgati, Borongh Compteri, Gittspur Street Compteri és White Cross Streetini) Bedfordban, Bristol Carlisle, Chester, Colchester, Coventry, Derby, Dumfries Durham Edinbourg, Exeter 2 fegyházban (Country Gaol és Country Bridewelben), Kunstford Lancaster, Liverpool, Norwich, Nottingham, Plymouth, Yarmouth s Yorkban; Irhonban 2 dublini fegyházban (County Gaol és City Prison), Armagh, Carlow, Cavan, Clonmell, Corks Dundalk, Eunis, Galloway; Belfart, Carrickfergus, Londonderry, Omagh Ennis Killen Norcommon Maryborough, Simerick, Wickleff, Waterfordban stb. Az első német fegyenczövintézetet alapította Falk János 1813-ban Weimarban; nemsokára ezután alapítottak hasonlókat Wadczek Berlinben, gróf van der Reck Overdyckben s Düsseldorfban, Hoyer Ascherslebenben, Rheintaler Erfurtban, Zeller Beuggen, stb. Ezt a példát követte Franciaország, követték Poroszország, Württemberg, Bajorország s Németország más vidékei, még Oroszország is. Az 1875-ben Parisban alakult »Société generale des prisons«, a Giehlow által 1876-ban alapított »Centralverein zur Fürsorge für entlassene Strafgefangene und Corrigenden in der Provinz Schleswig-Holstein und dem Herzogthum Lauenburg« stb. korában pedig valóban nagszerű mérvet öltenek ezen emberbaráti törekvések majdnem az egész polgárosult világban. Hazánkban ezen törekvések viszhangra találtak ugyan egyes szakférfiak irataiban s egyes emberszerető körökben, de gyakorlati keresztülvitelük jámbor óhaj maradt; csak az utolsó években mutatkozott e tekintetben élénkebb mozgalom fővárosunkban, mely azonban még mindig érezteti az e tárgy iránti közérdekeltség hiányát.

A büntetés-végrehajtás zárkövét képező ezen nagy feladat, melyet éppoly az emberszeretet mint a társadalom érdeke követel,¹⁾ a börtönbizottságok fenebb kifejtett szervezete által teljes megoldását találná.

¹⁾ Lásd erre nézve Dr. Rosenberg Lajos: Strafreform und Gefängnisvereine in Ungarn, Budapest 1874. s. m.

Minden fegyház élvezné az ily humanitarius egylet áldását, s minden localis egylet sikere fokozódnék mindnyájuknak egymással s az országos főbizottsággal való szoros összefüggése, az egységes összműködés varázshatalma által. A központi főbizottság összeköttetésbe helyezhetné magát az ország vasuti társaságai, gyárosai, földbirtokosai, műhelytulajdonosaival stb., a helyi bizottságok a vidéki munkaadókkal, sőt elvileg iparkodhatnának ily elemeket bizottsági tagokként acquirálni, jutalomdíjakat írhatnának ki azok számára, kiknél szabadonbocsátott fegyenczek hosszabb ideig munkában állottak stb. stb.: hogy a szabadonbocsátottnak az alkalom könnyíttessék anyagi lételének becsületos munka által való biztosíthatóságára. »Számosak azon eszközök, melyeket a segélyegyletek használhatnak, de végső céljuk mindig csak egy és ugyanaz, t. i. hogy a rabot a becsület útjára térítsék és azon megtarthassák.«¹⁾ Mi ily módon annál könnyebben volna elérhető, miután ezen nagy philanthropicus szervezet tagjaiként a társadalom legelőkelőbb elemei szerepelnének.

VII.

A fegyintézet a társadalom árnytükre, melyben a socialis bajok sugártörése egyik gyupontját találja. Hogy a gonosztevő a börtönben eped, annak csak ő az oka; de hogy a börtönök mindig telvék fegyenczekkel, ennek oka a társadalomban rejlik. A nyomor képezi azon örök forrást, melyből a büntett pusztító hullámai habzanak; az éh ama toborzó, mely a gonosztevők seregének minden nap állit ujonczokat. »A szükölködés gyakran szülő anyja a mesterségeknek s a haladásnak, de még többször forrása a vétkeknek és a gonoszságnak.«²⁾ Bizonyítja ezt azon tünemény, hogy mindenütt a munkanélküliek, gyári munkások s napszámosok képezik a

¹⁾ Dr. Székely Ferencz: »Rabsegély egyletek alakítása« Magyar Igazságügy 1874. 365. lap.

²⁾ Kautz Gyula: A »Nemzetgazdaságtan rendszere« cz. m. I. r. 284. lap.

büntevők contingensének aránylag legnagyobb részét. Hogy a nyomor a büntett leghatalmasabb szülő oka, mutatja azon tény, hogy a vagyon elleni büntettek a világ minden tömlőcében a törzslakosságot képezik. Száz büntett között tulajdonjog sértését tartalmazza átlag: Amerikában: pl. Massachusetts 93.₆₄; New-York 93.₅₆; Pennsylvania 90.₀₅; Connecticut 87.₉₅ stb.; Angliában 85; Poroszország s Németalföld 79; Szászország 78; Ausztria 75; Oroszország 74; Franciaország s Norvégia 73; Svédország s Dánia 72; Helvetia 70; stb. Hazánkban az igazságügyminiszterium utolsó hivat. jelentése szerint a vagyon elleni merényletek a büntettek összátszámának: 1872-ben 53.₈₉ %; 1873-ban 50.₈₂ %; 1874-ben 51.₁₇ % képezték; az országos fegyintézetekben pedig 1867—1872-ig átlag 53.₂₈ %; 1873-ban 54.₅₅ %; 1874-ben 56.₄₈ % stb. Ugyanezt bizonyítja azon alig hihető befolyás, melyet az élelmi szerek ára a büntettek évi számára gyakorol. A büntett s különösen a vagyon elleni büntettek szaporodása fekete foltként tűnik fel a culturfejlődés napfényében. »Az, mit közönségesen civilisatióknak nevezünk, sokkal inkább eredményezi a büntett szaporodását mint apadását.«¹⁾ Így látjuk, ha Európa országain keresztül déltől éjszakig s keletről nyugatig két átmérőt huzva gondolunk, hogy nyugaton s éjszaknyugaton valamint a törvénytelen születések, öngyilkosságok s örültségi esetek, ugy a tulajdonjogsértések arányszámái is legmagasabbak. Így látjuk azon óriási különbséget, mely e tekintetben a german s a szláv faj között mutatkozik. A germanoknál 1 törvénytelen születés esik 8 törvényes születésre, a szlávoknál 1—18-ra; a germanoknál 1 örült 550 lélekre, a szlávoknál 1—1643 lélekre; a germanoknál 1 öngyilkos 11560 lakóra, a szlávoknál 1—29300-ra s mig a germanoknál átlag több mint 70%-a a büntetteknek tartalmaz tulajdonjogsértést: addig a szláv s a román fajra jut azon 10000 emberéletnek legnagyobb része, mely Európában évről-évre a vak szenvedélynek esik áldozatul. Flagrans példát nyujt e tekintetben a kis területű, de magas fej-

¹⁾ Dr. Julius H.: »Felolvasások fegyházügy s fegyházjavítás felett« cz. m. CXXIII. lap.

lettségű Bajorország a nála 70-szer nagyobb európai Oroszországgal szemben; az előbbiben azonban 5-ször annyi kézműves is található, mint az utóbbiban. Ugyanazon élesen kifejezett arány mutatkozik, ha a culturélettől duzzadó fővárosokat a vidékkel összehasonlítjuk. Londonban, Párisban, Berlinben 3-szor annyi büntetett van évenként, Bécsben 2-szer annyi mint aránylag a körülfekvő vidéken stb.

Nevelés és támasz nélkül kitesztva a lételérti keserű harezba, már a bölcsőben rövid életre, ¹⁾ örök vagyontalanság- s nyomorra kárhoztatva, szomoruan gyakori azon eset, hogy hadi lábba áll az u. n. népsöpredék fia azon törvények ellen, melyeket ő csak az igazságtalanság szentesítésének, a gazdagság állami cultusának tekint. Volt idő, midőn az arca veritékében dolgozó munkás a mellette aranyozott diszkocsiban elsiető gazdagot Isten különös kedvenczének tartotta s talán irigy, de nem fenyegető szemekkel, nem keserű gondolatokkal pillantott utána; hanem tovább ette elégedetten fekete levesét fakanállal cserépfazekából. Az oroszán csökolgatta urának kezét. Az iparélet óriási fejlődésével azonban a szükségletek szaporodása mellett az emberi munka ára csökkenvén, de különösen, mióta világboldogító iparvagok a társadalmi egyenjogositás eszmefényét a nép szemei előtt lelketlen agitatók által bemocskolták: azóta meglepő progressiv arányban növekszik azon óriástest, mely ellen az állam büntető kardját készen tartani kényszerül. ²⁾

¹⁾ Casper nyomozásai szerint 100 egyenlő időben született ember közül él

	jómódu	szegény
5 éven tul	943	655
10 » »	938	598
20 » »	866	566
30 » »	796	486
40 » »	695	396
50 » »	557	283
60 » »	398	172
70 » »	237	65
80 » »	57	9

A közép élettartam tehát jómóduaknál 50, szegényeknél csak 32. C h a d- w i c k 1844-ben Londonban tett vizsgálódásainak eredményeként: gazdagoknál 44-re, szegényeknél 22-re tette.

²⁾ Az igazs. m. n. szteri hiv. jelentések legújabb adatai szerint hazánkban p.

A fegyházügyi statistika kimutatja, miszerint a bűnösök legnagyobb része tudatlan, az elemi ismereteket is nélkülöző osztályból kerül ki. Már T u c y d i d e s mondá: »A tudatlanság merészszé teszi az embert a gonoszban«. »Vizsgálódásaim eredménye csodálatos arányosságot mutatott tudatlanság s büntett között. Én mindig meg voltam győződve arról, hogy a tudatlanság büntettet szül; de nincs semmi, mi ily meggyőződést oly tökéletesen igazolna s megerősítene, mint egy fegyintézet lakosainak ismerése«, mondá helyesen Browne (a norwichi fegyintézet lelkésze). Csak néhány példát: az 1872. évi statist. évkönyv szerint Magyarország megyei, kerületi s sz. k. városi, s Erdély megyei, kerületi, széki, vidéki s városi fenytörvényszékeinél 1870-ben büntettek miatt elítélt 12984 bűnös között irni olvasni nem tudott 7986. Az igazs. miniszterium 1874., 1875. s 1876. évi hivat. jelentései szerint az 1872. évben büntett miatt elítéltek között az elemi ismereteket (irni, olvasni) sem birta teljesen: 63.₄₈ %^o, 1873. évben: 66.₇₈ %^o; 1874. évben: 65.₃₈. Galgóczy id. dolgozata szerint az 50-es években is nálunk a büntetteknek több mint $\frac{3}{5}$ része irni, olvasni nem tudott. A Howard Association meghagyása folytán történt kimutatás szerint¹⁾ Angolországban a fegyenczeknek csak 5%-a van beavatva az irás és olvasás titkaiba.²⁾

a legutóbbi években a fegyintézetek lakosságának létszáma szaporodott 1873. évben szemben 1872. évvel: 4.₉₆%-al; 1874-ben pedig ismét 10.₀₅%-al.

¹⁾ F. B. R i t h: »Nagy-Britannia s Irhon büntetés-végrehajtásának s büntető-törvényhozásának hiánya« cz. röpirat, mely az 1872. évi Londonban tartott nemzetközi fegyházcongressus számára lett közzé téve. Teljes joggal mondható Pulszky s Tauffer: »Nemcsak a magány, — de egyáltalán semmi rendszer javító hatással birni nem fog, ha benne e lényeges rész (a tanítás) mellőztetik«. Pulszky A. s Tauffer E.: »A börtönügy multja, elmélete, jelen állása; különös tekintettel Magyarországra« cz. díjkoronázott pályamunka. 105. lap.

²⁾ Lásd mindezekre nézve bővebb s érdekes adatokat. B i d g e s: Criminals, crimes and their governing laws. London 1860; G u e r r y: Statistique morale de l'Angleterre comparée avec la politique morale de la France. Paris 1874; V e n n: The Logic of Chance. London 1866; D r o b i s c h: Die moralische Statistik und die Willensfreiheit 1867; W a g n e r: Statist.-anthropologische Untersuchung der Gesetzmässigkeit in den scheinbar willkürlichen menschlichen Handlungen; F a y e t: Essai sur la statist. intellect. et mor. de la France 1847; W a p p ä u s: Allgem. Bevölkerung-Statistik. Leipzig. (Különösen a 8. fejezet) s Q u é t e l e t: Du Système social et des lois qui le régissent. Paris 1848; F i s c h e r: Über die Freiheit des menschlichen Willens. Leipzig 1858; L ö w e n h a r d t:

A vagyon elleni bűntevők legnagyobb része a communismusnak egy állandó rémhadát képezi; mintegy feljogosítva érzi magát tetteire, melyekben gonoszságot nem is lát.

A legtöbb gonosztevő azon elveknek hive, melyeket a jezsuiták etikája tanít, melyeknek például pater Benedictus erkölestánában ad kifejezést, midőn mondja: »Ha a szegény nem képes munkájával annyit keresni, hogy élet-szükségleteit fedezhessen úgy jogában áll a gazdagtól annak feleslegét nyilvános vagy titkos erőszakkal elvenni«. Antalde Escobar: »Ha tolvajt látsz, ki szegény embert meg akar lopni úgy kötelességed őt viszatartartani s neki más gazdag személyt mutatni, kit a szegény ember helyett meglophasson«. Vagy Fegeli Xaver (de Confessore, pag. 137): »Szabad ugyan urát meglopni, de csak azon feltétel alatt hogy az ember ne engedje magát rajta kapatni a tetten«. ⁴

Ha látjuk, hogy normalis közviszonyokat feltéve, a büntettek számát mintegy jóspillantással évekre előre mondhatjuk; hogy még a büntettek egyes nemeinek arányszáma, sőt a gonosztevők által a büntettek elkövetésénél használt eszközök is minden évben oly szabályossággal ismétlődnek, mint az esztendőnek négy időszaka: úgy lehetetlen meg nem győződve lennünk arról, miszerint a büntettek arányszáma szoros összefüggésben van a sociális viszonyokkal s miszerint a nép igazságtalanul s csak saját kárára cselekszik, mikor feltétlenül pálczáat tör minden megfenyített bűntevő felett.

A gonosztevőt tudatlanságából, tévedéseiből ki kell ragadni; meg kell őt győzni arról, miszerint a törvény nemcsak egyesek védelmére van alkotva; ki kell őtbékíteni a társadalommal, melyet ő korlátolt felfogása s nyomortelt életviszonyainál fogva rendszerint ellenségének tart. Védeni

Identität der Moral und der Naturgesetze. Leipzig 1863; Öttingen: Die Moralstatistik. Erlangen 1868; Rümelin: Begriffe des socialen Gesetzes (Thübinginger Zeitschr. 1867 s Wahlbergs Zeitschr. 1871); Schmoller: Über die Resultate der Bevölkerung u. Moralstatistik. Sammlung wissensch. Vorträge VI. Serie 1871. cz. s. m. munkáit.

⁴) Lásd továbbá: Tom. Tamburnii S. I. »Theologia moralis. Venetiis VII. tom. 3. k. 64. lap s 5. k. 116. lap. Georg. Gobat S. I. Operum Moralium Theol. III. 648. lap. Busenbaum S. I. Medulla Theologiae moralis 199. lap s. m.

kell a szabadult fegyenczet a nagy közönség kegyetlenségével szemben, mely őt visszaszorítja azon utról, hova jutni hosszú javulási küzdelmek után sóvárog.

Mutassuk meg a gonosztevőknek, hogy érdekükben fekszik becsületesen élni, hogy tisztességes munka által biztos kenyeret szerezhessenek: s a talaj meg lesz semmisítve, melyből a gonosztett legtöbb mérges galóczái felmagzanak, mert »az ember csak önhasznának határáig kegyetlen«, (Beccaria) s »az önszeretet legfőbb kuforrása minden büntettnék« (Plato). Nyomor, szenvedély okozhatják az emberi méltóság egyes aberrációit, ferde tükörképekben mutathatnak egyeseket; de alig van gonosztevő, ki fizikai lételét biztosító munka által nem volna visszanyerhető a társadalomnak. A legtöbb fegyenc szerencsétlen volt, mielőtt bűnössé vált. Az ember, ha még oly aljas is tette, soha nem teszi a rosszat a rossz iránti szeretetből, mert nincs ember, ki nem szeretné jobban a becsület kenyerét mint a gyalázatét. Már Mang-tze hirdette azon igazságot, miszerint az emberi szív hajlama az erényhez ép oly erős, mint a nehézkedés természettörvénye. Nemo omnium pessimus s nemo vitii nascitur sine. A legjobb embernek gyengesége, az önzésnek hatalma s minden emberi ügynek bizonytalansága jellemerős polgárt is rövid idő alatt fegyházi lakossá tehetnek, holott az gyakran sokkal inkább szánalmat érdemel mint megvetést. A családapának egy pillanatnyi felindulása szerencsétlenné tehet egy ártatlan családot. Valamint a már kihült föld alig engedi, hogy ősalakulásának lángtengeri jeleneteit képzeljük: úgy hideg vérnél gyakran alig képes a büntettes felfogni azon cselekvényt, melyhez a vak szenvedély ragadta. S míg ő talán jellemére nézve jobb, mint mindazok, kik az ítélethozatal alkalmával a bírói termet betöltötték; s míg családja koldusbotra jut: addig bűnhődése után megvetés is vár reá a társadalomban, mely a fenyegetőleg stigmatizáltat mint becsületlenül kerülíti: mert a nép lélektani distinctiókra nem vállalkozik ítéletében. Pedig mily gyakran mondhatná mindenki az elítélttel szemben: denique te ipse concute.

Proudhon a fegyenc állítása, miszerint az ember a gonoszt

szabad akaratból, kényszer nélkül gyakorolja; az ember lop, hazudik, gyilkol kényszerültség, mentség nélkül; röviden szólva a gonoszt a kiszámított gonoszság minden jeleivel teszi, egyedül gonosz természete folytán¹⁾ — az emberiségnek orozatlan rágalmazását tartalmazza s szépen mondja Buckle: »Egyirányu bizonyítványokat gyűjtöttünk a legnagyobb gondossággal s a legkülönbözőbb viszonyokból s ezek kivétel nélkül azon következtetésre kényszerítenek: hogy a büntett nem annyira az egyes bűntevő gonosz lelkületének, mint inkább a társadalmi állapot eredménye, a melyben él«²⁾ s »Bármit is állítsanak a theologusok, az emberiségben sokkal több az erény, mint a gonoszság«³⁾

Ned Wright, egy javult s gazdaggá lett tolvaj, 1870-ben a londoni tolvajokat tanácskozársra hívá össze London városa legroszabb hirü negyedének egyik korcsmájába. Az első gyűlésen megjelent 210 tolvaj, kik mindössze már 450-szer voltak fogságban. Ned Whright azon kérdést intézé hozzájuk, vajon a bűntevői pályát odahagynák-e, ha egy shillingnyi napi munkát szerezne nekik. Beszéde egy angol lap tudositása szerint csodás benyomást gyakorolt. A daczos, komor arcok egyszerre kigyultak s midőn a jelenlevőknek mondá, miszerint már gondoskodott, hogy egyelőre 1 — 1 1/2 shillingnyi napi bérrel járó munkánál alkalmazást nyerjenek, örömjaj tölté be a termet; a jelenlevők legnagyobb része becsületes életmódhoz volt térítve.⁴⁾ Hügel a prostitutióknak 20 okát sorolja fel taxative, — majdnem mind a 20 ok nyomor- s elcsábításban nyer kifejezést.⁵⁾ Avagy ki merné az első követ dobni pl. azon párizsi kéjnlányra, kiről a rendészeti hatóságnál kiderült, hogy a bűn karjaiba veté magát, miután 3 napig nem volt ennivalója s hogy a Venus Vulgi-

¹⁾ Proudhon P. J.: »A nemzetgazdaság philosophiája, vagyis a nyomor szükségessége« cz. m. I. k. 8. fejez. 344—345. lap.

²⁾ Buckle H. T.: »A közmívelődés történelme Angliában« cz. m. 26. lap.

³⁾ Buckle H. T.: Ibid. 188. lap.

⁴⁾ Lásd Dr. Eckbert: Blätter für Gefängnis-kunde 1870. évmenet.

⁵⁾ Fr. S. Hügel: »A Prostitutió történelme statistikája, s szabályozásáról« cz. m. 206—217. lap.

vaga papnői közé csak azért iratkozott be, hogy súlyos betegségben fekvő édes anyját az éhhaláltól megmentse? ¹⁾

A lehullott rózsa is illatoz. A mocsárban is fénylenek a nap sugarai s a napnak is vannak foltjai. A legjobb fát is le kellene vágni, ha csak férges gyümölcse után itélnék meg.

De mi szeretünk eljárni a büntetővel szemben, mint Rómában eljár az azon híres tribun, ki 9 évi elkeseredett küzdelem után a plebs anyagi helyzetének javítását célbavevő agráriai törvényt keresztülvitte s néhány évvel később ugyanezen törvény áthágása miatt 10000 assnyi pénzbürságra íteltetett. Vagy mint VI. Sándor pápa, ki szigorú törvényekkel üldözte Rómában a prostitutiót, és saját nővérét ejtette teherbe; magának az angyalvárban 7 kéjleányt tartott, s egy lakomázás alkalmával bibornokai előtt 100 kéjholgyet tánczoltatott Adám-öltönyben.

»A legtöbb szokásos gonosztevők legtöbbnyire a proletáriatusból kerülnek ki; zsenge gyermekkoruktól vagy ifjúságtól kezdve büntetettek körében éltek; rendszerint semmiféle tulajdonképeni hivatással nem bírtak . . . éltük a szabadságtan egyrészt legnagyobb szükség, nyomor és nélkülözés, — másrészt torkosság, élvvágy s erkölcstelenség között ingadozik.« ²⁾ S helyesen mondá Elvers: »Emberek, kik csakis sajátosság természetük folytán »nem hagyhatnak semmit sem érintetlenül«, a mese világába tartoznak; ellenkezőleg úgy a férfi mint a női tolvaj abban hasonlít a becsületes emberhez, hogy valójában hajlama ellenére (nur ungerne) megy a lopásnak.« ³⁾

Mily nehéz és nagyfontosságú feladat várja itt az emberszeretetet, melynek megoldása nélkül a legkitünőbb fegyházrendszer is eredménytelen marad. Miután a törvény menydörgő szavai elhangzottak, miután a megtorlást követelő igaz-

¹⁾ Lásd ezt s hasonló példákat: Parent Duchatelet: »A Prostitutio Párisban« cz. m.

²⁾ Dr. Delbrück: 1869. jun. 30. előterjesztése: Bt. javasll. I. függel. 42. lap.

³⁾ Elvers: »A dánországi fegyházigazgatás tapasztalatai:« »Gerichtssaal« 1876 XXVIII. köt. 121—122. lap.

ság kibékült, a sziv nyelvén kell a kiszabadult fegyenczet fogadni, s tapasztalni fogjuk, hogy sziveket aratunk, mert sziveket vetünk. Hisz a háborut is csak a béke miatt vivják. »Ha a büntetés befejezve van, az irgalmasság munkájának kell kezdődnie«, mondá szépen egy francia követ az 1837. évi ülészek végén. Ne hagyjuk a szabadonbocsátott segélyhívásait pusztában elhangzani; ne feküdjünk nyugodtan az ablaknál, midőn odakünn a társadalom hajótörtjeinek küzdelmét látjuk. Minek terjeszkedik ki jószívűségünk a kutyáig és macskáig, midőn embertársainkat mellettünk elvérezni engedjük s evvel egyidejűleg saját jólétünket is veszélyeztetjük? Minek szalad emberszeretetünk Afrikába, sirni a rabszolgák szomorú sorsa felett, midőn szemet hunyunk azon nyomor előtt, mely mellettünk tátong?

Ezen emberbaráti feladat megoldására azonban egyeseknek még oly lelkes magántörekvései nem elegendők; egyes magánegyletek elszigeteltségükben nem képesek e célra elég sikerrel működni. Láncszemnek láncszemhez kell fűződnie s egyesült erővel kell hidat építeni a kibékült ellenség számára. Minden mag szem, kedvező szélről termékeny talajba ültetve, duslombozatu erdővé nőhet. S itt az állam közvetlenül érdekelve lévén, kell hogy a büntettnék ily módon való elfojtására kezdeményező s támogató tevékenységét hozza mozgásba. Franciaországban az 1869. évi oct. 6. decret hívá életbe a »Commission supérieure pour le patronage des libérés« s a nemzeti Assemblée által 1872. évi mart. hóban kiküldött fegyházreform-enquête működése folytán alakított 1875. évi nov. 3. decret alapján a »Conseil supérieur des prisons«, s keletkezett »Société générale des prisons« cz. a. egy országos fegyházfőfelügyelő bizottság »une centre d'étude, d'action et d'informations où pourraient se rencontrer tous ceux qui s'intéressent au succès de la réforme pénitentiaire«. ¹⁾

Ily nagy philanthropicus egyesület, mely mint egy ezen emberbaráti célra alkotott nagy önkormányzati szervezet

¹⁾ M. P. B u j o n : »Fondation de la société Générale des Prisons« : »Revue Critique de Legislation et de Jurisprudence« 1877. VI. k. 10—11. sz.

központjával a fővárosban, fiókegyleteivel az egész országot körülhálózva, élén a társadalom előkelő tagjaival közvetítő mediumként lépne a nagy közönség s a munkakereső szabadonbocsátottak közé: képes volna a fegyházreform s annak ezen feladata iránt kelteni azon közérdekeltséget, melynek hiánya eddig oly mélyen éreztetik; képes volna a központosított összműködés varázserejével megoldani azon problémát, mely a humanismus s a társadalom oly égető érdekét képezi s valósíthatná a szabadonbocsátott iránt is: »Munka... a szabadság első forrása.«¹⁾

VIII.

Az indítványozott fegyházbirósági szervezet még két irányban gyakorolna jótékony hatást a büntetés végrehajtásának javítására.

Hamis fogalmak jégkérge alatt számos romlatlan, nemes érzelem szendereg gyakran a fegyencz szívében. Hogy a detentio nyújtotta talaj e tekintetben gyümölcsözővé váljék, szakavatott művelőkre van szükség. Ezen nyomai romlatlan érzelmeknek, melyek igen gyakran a legsúlyosabb gonosztevőknél mutatkoznak s melyek észszerű bánásmód mellett e fegyenczek erkölcsi megmentésének alapját képezhetnék: a tudatlan fegyőr durva, bárdolatlan kezei alatt csakhamar eltűnnek. A fegyintézeti hivatalnokok oly mozgonyt képeznek a büntetés végrehajtásának gépezetében, melynek hatásait a statistika ugyan nem képes számokban kitüntetni, de mely az egész gépen éltető erőként átlüktet, annak munkaeredményét magasra emelvén vagy elgyengítvén. A tapasztalás megdönthetlenül bizonyítja, miszerint ugyanazon fegyintézet jeles vagy rossz hivatalnokok működése alatt teljesen különböző eredményt mutat fel. Jaj azon országnak, melyben a gonosz emberek a törvény rossz végrehajtóinak őrizete s hatalma alatt állanak. »Az igazságtalanság soha nem rémitőbb, mintha fegyvere van« (Aristoteles).

¹⁾ M. A. Thiers: »A francia forradalom története« cz. m. I. fejezet 2. lap.

A szerencsétlen fegyenczek jajkiáltásai nem hatják át azon csendes falakat, melyeken belül egy buzgó hivatalnok a korbácsot vagy az erkölcsi káplárbotot forgatja. A tudatlan, tapintatlan fegyőr vagy Robespierre jelszava szerint jár el: »valamint a szájalom néha büntetést, ugy kegyetlenséget képez a kimélés«, s bottal kezében minden pillanatban fülbe dörgi fegyenczeinek quos ego!-ját; vagy pedig felügyelői minőségének s a házrendnek teljes felfüggesztése mellett pajtás módjára mulatozik azok társaságában.

Mit ér a legbölcsebb elveknek szakaszokba való jegezesítése — rossz végrehajtás mellett; mit ér a legkitünőbb börtönrendszer, ha gyakorlati foganatosítását alkalmatlan kezekre bizzuk? Non tenet anguillam, qui per caudam tenet illam. Már Plato mondá Minosában: »a ki nem jó, soha nem javíthat mást«.

A börtön-hivatalnoki személyzet javítása a fegyházreform legfontosabb feladatai közé tartozik, s magától értetik, hogy a fenleirt fegyházbirósági szervezet azon fokozott szükségét vonná maga után, hogy a kormány a fegyintézeti hivatalok betöltése körül óvatosságot igényeljen; hogy ne alkalmaztassanak többé ezen állomásokra oly egyének, irni olvasni nem tudó kiszolgált katonák, kikről egy szabadonbocsátott fegyencz 1867-ben ezt írta: »Hogy lehessen helyes tapintatot, sikeres működést s a fegyenczek oktatását várni oly hivatalnokoktól, kiket badar beszédökért egy ép felfogású paraszt fegyencz is kinevet? Pedig ily gyarló jelenlegi fegyházi hivatalnokaink nagy része.«¹⁾ S kikről az 1867. évi igazságügyminiszteri hivatalos jelentés szóról-szóra így nyilatkozik: »Protectió mellett szerzett sinecura állomásnak tekintetted eddig az igazgatói nagyfontosságú állás... Nagy részük (a hivatalnokoknak) oly egyénekből áll, kik nagyon hiányos vagy épen semmi erkölcsi tanulmányok- és alkalmatlanságuknál fogva vagy más állomást kapni nem tudnak, vagy használhatlanság miatt onnan elbocsájtattak; egy részük öreg, a fegyházi terhes szolgálatban tehetetlen, más

¹⁾ T. M.: »Egyéni nézet a börtönügy körüli sürgősebb teendőkre nézve« cz. m. 20. lap.

részük részeges, kicsapongó s megbizhatlan; röviden szólva vagy kínozójának vagy a roszban elősegítőjének tekinti ma a fegyencz az őrt«. ¹⁾

Ezen ügyben történt jobbrafordulásról pedig — fájdalom — az újabbi hivatalos jelentések egyikében sem található egy árva szó.

Büntető-törvényjavaslatunk ezen bajra is terjeszti ki figyelmét s beismeri indokolásában: »Minden rendszer meg-hiusul, minden fáradság haszontalanná válik, ha a kivitel értelmetlen vagy hanyag vagy erkölcstelen emberekre bi-zatik«.

A közönséges felelet, melylyel valamint a fegyházreform-nak általában ugy ezen bajnak is elhanyagolását indokolni szokták, abban áll, hogy rámutatnak az ily irányu javítások drágaságára s az állam pénzügyi calamitásaira. Elfelejtik, hogy az olesó fegyházi hivatalnokok igen sokba kerülnek. Hiszen a büntettek évenként sulyos pénz- s véradót nyelnek el a társadalmi jólét budgetjéből; hiszen azok által évenként sok ezer meg ezer becsületes polgárcsalád lesz szerencsétlenné. A pénzáldozatok, melyek e téren igényeltetnek, szá-szorosan folynának vissza, s fontosabbak, mint az államfény-üzés bárminemü kiadásai. ²⁾ Ha van pénzünk boulevardok, sétaterek, diszépitmények könnyelműségéhez, ne hivatkoz-zunk mindig szegénységünkre ott, hol nagyfontosságú cul-turérdekek forognak szóban, melyektől egyidejüleg a socialis jólét biztonsága is függ.

A fenneirt fegyházbirósági intézmény, miután magában foglal egy az egész országra kiterjedő önkormányzati fegy-házfelügyelői szervezetet, az intézmény természeténél fogva már magábanvéve is nagy lendületet idézne elő a fegyház-hivatalnoki személyzet javítása tekintetében. Másrészt pedig

¹⁾ Mittermaier: »A fegyházkérdés jelen állapota« cz. munkájában azt állítja, miszerint Amerikában a szabadságbüntetés tekintetéből nagy bajt képez azon körülmény, hogy a fegyházi hivatalnokok kinevezésénél a politikai momen-tum gyakorol befolyást; — mit csak melleleg akartunk megérinteni.

²⁾ 1786—1819-ig, tehát 32 esztendő alatt adott ki Anglia csak is büntelepei számára 5.301,623 £ Sterlinget; hivatalos adatok szerint minden egyes Ausztrá-liába deportált gonosztevőnek csakis átszállításáért 26 £ Sterlinget áldozott a britt állam stb.

tagadhatlan tény, hogy a kényszer-eszközökkel körülsáncolt, publico salariatus hivatalnokok nem találnak oly kész fülre a fegyencznel s nem hatnak oly mélyen ennek kedélyére s szellemére, mint az ily felügyelő bizottság tagjai. Ezek mint a társadalom küldöttjei önkényt jönnek a tömlöczbe, a socialis erkölestan kő táblaival állnak a fegyenczek elé, hogy ezeknek balfogalmait eloszlassák, hogy a béke s a kiengesztelődés igéit, a felebaráti szeretet dogmáit hirdessék előttük. Mint az apostolok, kik a bűntevőkkel egy tálból evének, úgy szállnak le a börtönökbe, hogy az igazságügyi politika s a humanismus szolgálatában közlekedjenek a fegyenczekkel, hogy azokat tévedéseikből kiragadják, hogy azok erkölcsi felfogását nemesbitsék, hogy jövőjüket a remény sugarával megvilágítsák.

Elesik ennél fogva azon kifogás is, mely a büntetés végrehajtásának a kifejtett irányban való újjászervezése ellen emelhető volna: hogy t. i. a képmutatók szaporodását okozná, hogy a hypocrisis megjutalmazásához vezetne: mivel a fegyenczek iparkodni fognának javuló színben feltűnni, a büntetben megedzett gonosztevők pedig ügyesek szoktak lenni a színlelés s csalás mesterségében. Ezen kifogás egyrészt elveszti súlyát, ha a fegyházi személyzet szakavatott, lelkiismeretes hivatalnokokból áll; másrészt pedig minden rendszer ellen, de mindenesetre sokkal nagyobb joggal tehető a feltételes szabadonbocsátás intézménye —, mint ezen bizottsági szervezet ellen, mely utóbbi legalább általában kihat a fegyházi beligazgatás javítására s különös garantiákat is nyújt e tekintetben.

A másik tényező, mely által a büntetés végrehajtásának ily újjászervezése hathatósan előmozdítaná a fegyházreform felvirágzását, szintén az intézmény természetéből foly.

Vérszik a honbarátnak szive, midőn látja, hogy nálunk az állam maga neveltet magának gonosztevőket; hogy börtöneink azon igazságnál fogva, miszerint: *pomum compunctum cito corrumpit sibi junctum*, — a tűzvészhez hasonlítanak, mely mindazt megemészt, mi közelébe jut. Hazai fegyházügyünk még a kezdetlegesség állapotában tengődik s

kiválóan áll ez a járásbirósági s törvényszéki fogházakra nézve, melyekre a kormány javítási törekvései a dolog természeténél fogva csekélyebb mértékben terjedhetnek ki. Javításról itt szó sem lehet; de nem is juthat a fenálló rendszer mellett senkinek még eszéágába sem, hogy a fegyenczek javításáról, a büntetés végrehajtásának társadalmi s humanitarius céljairól is gondoskodják. Itt a fogságbüntetés egyedüli célja, hogy a bűnös az ítéletileg kiszabott büntetési idő lefolyásáig detentióban tartassék. Itt, hol a helytelen börtönrendszer legveszélyesebb, a végrehajtás legrosszabb. A tömlöczök sokhelyütt oly szűkek, hogy a fegyenczek egészsége súlyosan veszélyeztetik; a bérleti tápozás legtöbb esetben megfelel — a bérlő nyereszkezdési dühének. Nem, életkor, bűnösség, értelmi fok, erkölcsiség, stb. szerinti osztályozás már az épület hiányossága folytán sem jöhet alkalmazásba; sokhelyütt a kényszermunka nem is képezi a büntetés végrehajtásának elemét — mert nincs munkaterem, vagy pedig a börtönépület körüli munkákra, tisztogatás, meszelés, víz-hordás, favágás stb.-re szorítkozik. A hol pedig a fegyenczek munkáltatása rendszeresen eszközöltetik, ott a divó bérleti rendszer többnyire megsemmisíti azt mint javító tényezőt, mennyiben a fegyenczmunkát sajátlagos céljának árán egyes magánvállalkozók magán érdekében kizsákmányolja — a büntetés célja s a fegyenczek érdekének rovására. Az oktatás magis nomine quam re létezik csak. »A vallási momentumra fogházainkban majd semmi gond nem fordítatik«. ¹⁾ Nem is elég e tekintetben, hogy a hittanító az ünnepnapok szentségét s a szentmise boldogító voltát magyarázza a fegyenczeknek; minek nálunk az a következménye, hogy az 1867. évi hiv. jelentés szerint »a katolikusok gyakran hitüket eltagadják, csakhogy a templombani idővesztésből kibujjanak«. A világi oktatásnak célja legyen a fegyenczben a társadalmi lény ujjászületése, az ész nemesítése; a hitoktatásnak pedig a fegyencz erkölcsi lényének, szívének nemesítése. Mert épen a társadalmi lét s az erkölcsi

¹⁾ Pulszky A. s Tauffer E. id m. 161. lapon.

kötelességek iránti balfogalmak nyomják a társadalom elleni fegyvert kezébe a fegyenczek. S épen hazánkban lehetne kiválóan sikeres a fegyházi oktatás. Mert nálunk a fegyházi tapasztalatok bizonyították, miszerint bűntevőinknél a gonosz életmód nem képes gyengíteni a hazaszeretetet, miszerint a legsúlyosabb gonosztevők nagy része melegen szereti hazáját; s így ezen érzelem tisztítása s felhasználása hathatós emeltyűt képezhetne a fegyenczek erkölcsi javítására.

Hogy mi sok történt évtizedek óta fegyházügyünknek a nemzeti culturhaladás s a század büntetőjogi felfogásának megfelelő újjászervezése érdekében, arra nézve szabadjon néhány szakiró nyilatkozatait egymás mellé állítanunk.

1834-ben írta Farkas Sándor: »Nálunk a fogházak a megromlott erkölcsök szemétházai, hová egyidőre kihányatik a társasági életet megvesztegető rothadt rész, hogy ezen házban mint a gonoszság iskolájában, a henye élet unalmi között egymást tanítva, még rendszeresebben betanultassék a status költségén.«¹⁾

1842-ben írta Eötvös József: »Készek vagyunk állításainkat ellenmondhatlan adatokkal bebizonyítani s meggyőzni mindenkit, hogy valamint a socialis életben, úgy a büntetésvégrehajtásra nézve is nincsen ország, melyben nagyobb, égbekiáltóbb egyenetlenségek léteznének«²⁾ (t. i. mint hazánkban).

1848-ban az ismeretes francia tudós Appert fegyháztani felolvasásokat tartván hazánkban, elutazása előtt oda nyilatkozott István főherczeg előtt, miszerint oly nyomorult, oly kezdetleges börtönügyi állapotot, minő Magyarországon uralkodik, csak a Kalmuckoknál talált.

1866-ban írta Tauffer Emil: »Többé nem várhatunk, mert börtönügyünk oly fekély hazánknek testén, mely most rongyoktól takarva lappangva folytatja a pusztítást, melyet a közerkölcshisegen ejt.«³⁾ »A követett rendszer elzárja már

¹⁾ Farkas Sándor: Utazás Éjszak-Amerikában cz. m., lásd Pulszky s Tauffer id. m. 58. lap.

²⁾ Eötvös és Lukács: Fogházjavítás cz. m. 184. lap.

³⁾ Tauffer Emil: »A pestmegyei börtön: Jogt. Hetilap 1866. febr. 17.; 7. sz.

előtte (a fegyencz előtt) e tekintetben (t. i. a javítás tekintetében) az utat; nem javító intézetek a mi fegyházaink, hanem a bűnnek iskolái«¹⁾ s »Szegény ország! szomoru börtönök! Valóban szégyenleném ezen leírást németre fordítva valamely külföldi lapban közzétenni.«²⁾

Réső Ensel Sándor által 1866-ban magánbuzgalom folytán gyűjtött, a városi s megyei fegyházak állapotát ecsetelő hivatalos jelentések majdnem kivétel nélkül így hangzanak: »Börtönmunka nincs. . . Rendszer nincs alkalmazásban« . . . (Debreczen) »Dolgozó intézet nincs« (Szegevár). »Dolgozó intézet nincs« (Hold-Mező-Vásárhely). . . »A börtönmunkálat rendszeresen nem eszközöltetvén, mit sem jövedelmezett. . . Rendszer alkalmazásban nincs« (Szatmár). Jellemző azon felelet, melyet Csongrád vármegyei ügyésze a feltett kérdőpontokra adott. A javítás kérdése nem is méltatott feleletre, hanem a válasz mindjárt így kezdődött: »Az elítélt rabok számára könyvtár nincs. . . Oskolai tanítás nincs. . . Magán vagy hallgató rendszer semmi részben sincs alkalmazva. . . Rendszeresített börtönmunkálat nem lévén, e részben szerződések nem léteznek«. . . É. i. t.³⁾

1871-ben mondá Szilády I.: »Nincsen ország, mely rabjai elhanyagolása által több bünt követne el s több kárt tenne magának, mint a mi édes hazánk Magyarország.«⁴⁾

1874-ben írta Dr. Löw T.: »Nincs állam Európában, mely aránylag oly keveset költene igazságügyére, mint hazánk.«⁵⁾

¹⁾ U. a. : »A Lipótvárosi országos fegyintézet« ib id 1866. jun. 16. ; 24. sz.

²⁾ U. a. : »Az Illavai országos fegyintézet« ibid. 1866. maj. 26. ; 21. sz.

³⁾ Az 1867. évi igazságügym. hivat. jelentés a fegyház-rendszerre vonatkozólag többek között így szól: »A bűnök minden osztályának képviselői vannak egy fegyházban együttlétre szorítva. . . Fegyházi rendszerünk legkárosabb hatásu, mert a bűntevők társulásában áll. Itt kötetnek kölcsönös ismerettségek, forratnak tervek a szabadság visszanyerése után közösen eszközözendő merényletekre, s ők ha a büntetés szigora által megtörtén, javulva is hagyja egyikök a fegyházat el, erős akaratall becsületes munka-után látni, fegyházban ismert társainak ösztönzése és fenyegetése ismét eltántorítja ők«. — Hogy a fegyház szakavatatlan beligazgatás mellett a büntett műhelyévé fajul, azt bizonyítja számos példa oly emberekről, kik csakis azért követtek el büntettet, hogy a fegyházban gonosz mesterségükhez néhány fortélyt tanuljanak. Lásd erre vonatkozólag Dr. Julius H. : »Felolvasások fegyházügyi s fegyházjavítás felett« cz. m. 13. lap.

⁴⁾ Szilády I. : »Fegyházaink reformjához« cz. m. 1-ső fejez.

⁵⁾ Dr. Löw T. : »Magyar Igazságügy« cz. lap. II. f. »Rosz pénzügyek, jó igazságszolgáltatás« cikkben.

A hazai fegyházügynek hí s szomorú képét tárja fel azon lelkes felszólítást is tartalmazó kimutatás, melyet Dr. Székely F. 1874-ben tett közzé.¹⁾ s. i. m.

Furcsán hat az olvasóra, mikor a fegyházügy ily állapotával szemben az 1875. évi igazságügyminiszteri hivat. jelentés az 1873. évi állapotra nézve a következőket írja: »A rabok erkölcsi és vallásos oktatásáról is kellőleg gondoskodva van«. Mi által s hol? Hát gondoskodva van — az 1874. február 18-ki szabályrendelet által, gondoskodva van erről ezen szabályrendelet 174. §-ában, de nem a fegyházakban.

Több mint félszázad óta hirdetik hazánkban a fegyház-reform szükségességét. Már a harminczas és ismét a negyvenes években dolgoztak ki tervezeteket fegyházügyünk gyökeres javítása tárgyában. Azon időben, midőn az európai népek milliói társadalmi újjászületésük jubileumát ünnepeleék, midőn hazánk dicső vértanúi is szívük vérével öntözték a szabadság élcfáját: ekkor a szabadság s emberszeretet számos égető ügyei között szőnyegre került ismét nálunk ezen elhanyagolt ügy. Nemzetünk nagy szellemherosa b. Eötvös és utána hosszú sora a nagytudományu szakférfiaknak, a kormány s a főügyészség lelkes buzgalommal karolták fel ezen culturügyet; s mindamellett hazai fegyházügyünk még mindig szennyfoltot képez haladásunkban.

A mit az országgyűlés a kormánynak évenként rendelkezésre ad fegyházjavítási czélokra, arról difficile est satyram non scribere; e tekintetben hazafias buzgalomunkra nézve valóban hasonlítunk azon tűzörhez, ki ügyességének és buzgalmának bizonyitékául büszkén lebegtette a csizmahuzó macskát, melyet a tűzvészből szerencsésen megmentett.

Nálunk azon elv látszik uralkodni, melyet a Dijoni akadémia követett, midőn megkoronázta Rousseau-t azért, mivelhogy ez ékesszólással bebizonyította előtte, miszerint az embernek nem szabad ennie semmit, ha gyomrát az emészthetlenségtől meg akarja óvni. Vagy akarunk-e mindörökké

¹⁾ Dr. Székely Ferencz: »Börtönügyünk jelen állapota: Magyar Igazságügy« 1874.; 101—127. lap.

spanyol fal mögött építeni; a ház ne készüljön el, ne lásson napvilágot soha?

Ha körülnézünk a polgárosult világ egyik sarkától a másikhoz s látjuk, hogy a fegyházreform mindenütt tudomány s törvényhozás előkelő feladatai közé emelkedett; ha visszatekintünk, hogy ily hosszú időtartam alatt, annyi lelkes törekvés daczára mily kevés történt ezen ügynek felvirágzására, mely pedig korunk egyik legfontosabb társadalmi problémáját képezi: úgy elmondhatjuk azon szavakat, melyekkel egy híres egyetemi tanárunk a codificationalis bizottságok szorgalmát jellemezte: »annyit tettek, hogy lehet mondani, nem tettek semmit: elmúlt egy hónap a másik után, egy év a másik után és nem történt semmi«.

Hátramaradottságunk főokát a népnek ezen ügy iránti közömbösségében találjuk; ennek oka pedig abban keresendő, hogy úgy a szakirodalom mint a napi sajtó attól távol tartja magát.

Európa művelt államainak van gazdag fegyháztani irodalmuk; nálunk még alig mutatkoznak e téren egy embryonális fejlődés nyomai.¹⁾

A napi sajtó a nemzeti közművelődés democraticus forrását képezi; a demiurg, melyben a nép oroszlán-szive dobog. Ama szellemi küzdőtéren, melynek harcrosai leghivatottabbak a nemzeti kulturérdekek védelmére — fájdalom — szintén parlagon hever e nagyfontosságú ügy.

Ha éj van, nem szükséges demonstrálni, miért uralg sötétség. A ki börtöneink elhanyagolt állapotáról szót emel, az ismeretlen Mekkából, messze távolból hangzó panaszokat hoz discussióba; elmélet s gyakorlat egykedvűsége mellett elposványosodik ezen ügy. Itt művelt, szakértő erőkre van szükség azon utak kijelölése végett, melyek javuláshoz vezethetnek. Szükséges, miszerint a sajtó néha elhagyja a politika danausi hordóját s leszálljon a tömlöczök sötét zárkáiba; felszólaljon e művelődési ügy érdekében, hogy annak tárgyalása által nagyobb buzgalmat teremtsen a kormányban, köz-

¹⁾ Lásd Dr. Schick Sándor: Götting: »Strafrechtspflege und Gefängniswesen in England und in Irland etc.« M. Themis 1877 ;354. lap.

érdekeltséget s áldozatkészséget a nagy közönségnél. Mert míg ezen ügy újjászervezése nem válik a nép minden rétegében közóhaj tárgyává: mindaddig a fegyházreform célba vétele annyit tesz mint a napoleoni alkotmány első mondata, mely a császár felelősségét statuálja. Kívánatos volna továbbá e tekintetben, hogy a büntetés végrehajtásának modern elvei s rendszerei (főtekintettel hazai viszonyainkra) kiszakítva a büntetőjog keretéből, mint önálló félévi tárgy adassanak elő a fiatal, joghallgató nemzedéknek; ¹⁾ mely esetben végre igen czélszerű volna, hogy azon joghallgatók, kik ezen tárgy iránt különös érdeklődéssel viseltetnének, koronkinti excursiókat tegyenek tanárukkal az országos fegyházintézetekbe, hogy valamint az orvosnövendék a bulla előtt, tanulmányozásuk gyakorlati tárgyával gyakorlatilag is megismerkedjenek.

A nyilvánosság nagy mértékben javitaná a fegyházak beligazgatását s felkeltené az ügy iránt a közérdekeltséget. Ha pedig a fegyházreform tanai fontosságuknak megfelelőleg lesznek hirdetve az egyetemen, akkor annyi száz és száz ifju között fognak találkozni egyesek, kik áthatva hátramaradottságunktól, magukat ez ügynek a mult merevedt karjaiból való kiszabadítási művének szentelendik. Mi eddig egyszerűen azon okból nem történik, mert alig jut nálunk valakinek eszébe, börtönügygyel komolyan foglalkozni. Csak akkor, ha tudomány s nyilvánosság felnyitandják a fegyházreform számára csarnokait, remélhetünk mi is felszabadulást az elavult rendszerek bilincseiből; csak akkor nézhetünk elébe oly jövőnek, midőn fegyházaink javító intézetek lesznek, nem pedig drága büntett-képezdek.

Áldásos hatása volna e tekintetben is a fegyházfelügyelői bizottságok országos intézménye. Valamint lehetővé tenné ez az ítélet hozatalának a büntetés végrehajtásával való szerves összefűzését, a jelenleg divó alku helyett az igazság feltétlen uralomra jutását s a mellett az igazságügyi politika

¹⁾ Rommler: »A fegyházi munka fogalmáról« cz. m.-ben helyesen mondja: »Valamint létezik jogtudomány, ugy létezik ma a fegyházban vagyis a gyakorlati büntetvégrehajtás tudománya is«.

követelményeinek elvileg is sokkal helyesebb, sokkal sikeresebb érvényesíthetését, mint eddig lehetséges, a fegyházi belügy igazgatás javítását s a szabadonbocsátott fegyenczekre vonatkozó humanitarius és társadalmi problémának gyökeres megoldását: hasonlóképp nincs eszköz, mely ezen culturügy iránti közérdekelttség felébresztésére is oly közvetlenül s oly hatalmasan befolyhatna, mint azon tevékenység, mely a philantropiának ily templomából a társadalomba kisugároznék.¹⁾

A büntetés végrehajtásának újjászervezése, a kor nemesebb felfogásának érvényesítése hazai börtöneinkben már nemcsak a humanismus parancsát, hanem régi adót képeznek, melylyel nemzeti mivelődésünknek tartozunk. A culturfejlődés folytonosságával szemben e téren a stabilismus veszélyes marasmust szül. Itt az idő már, hogy a zajos elv hirdetés helyett utána siessünk valahára a külföldnek a komoly munka terére; hogy megczáfoljuk azon hiedelmet, miszerint tettvágyunk a lelkesülésnek csak zajos gyufatüze, mely fellobbanása után azonnal elalszik; miszerint buzgalmunknál: principium fervet, finis friget. — —

Kötelességünknek ismerjük megemliteni, hogy a törvényhozásnak beterjesztett büntetőtörvényjavaslat a börtönügy kérdését egész terjedelmében tudományos alapossággal s a helyesen értett humanismusnak megfelelően felkarolván: így reményünk nyílik, miszerint a fegyházreform mezején is valahára jobbrafordulás fog beköszönni, melynek hajnalpirját ezen törvényjavaslatban örömmel üdvözljük.

¹⁾ Tevékenységét oda is irányozhatná sikeresen, hogy a fegyházreform s a szabadonbocsátott fegyenczek támogatására szükséges anyagi segély a nagy közönség részéről azon jámbor czélok sorába felvétellessenek, melyek számára emberbaráti hagyományok szokásosak.

A „MAGYAR THEMIS“

egyetemes jogi közlöny

megjelen minden csütörtökön, a magyar jogászyülés tartama alatt naponkint.

Felelős szerkesztő:

Dr. Fayer László.

Kiadó:

az Athenaeum r. társ.

A szerkesztőség a külmunkatársak egyes értekezéseinek és különösen a gyakorlati irányt szem előtt tartó dolgozatainak közlése mellett különös gondot fordít a lap állandó rovatainak minél érdekesebb és változatosabb összeállítására és az ügyvédi érdekek képviseletére. Állandó rovatok: a „Szemle“, mely kritizáló modorban rövid és szabatos értesítéseket nyújt a bel- és külföld jogéletébe vágó eseményekről, valamint a hazai és külföldi lapok érdekesebb cikkeiről; a »bel- és külföldi jogesetek« rovata, mely a gyakorlat terén felmerülő érdekesebb peresetek ismertetésére és egyes kiválóbb esetekben a keletkezett bírói határozatok tudományos és tárgyilagos bírálatára van szánva; a „könyvészet“, melyben ugy a bel-, mint a külföldi jogi irodalom termékei beszéltetnek meg; az ügyvédi és közjegyzői kamarákból“ című rovat, mely a kamarák hivatalos közleményei mellett a kamarai ügykör összes mozzanatait felöleli és különösen a fegyelmi tárgyalásokra fő figyelmet fordít; az „egyleti közlemények“, melyek a jogi egyletek működésének teljes és kimerítő képét nyújtják; a „különfélék“ rovata, mely a hazai és külföldi jogélet kisebb horderejű eseményeinek tárházát képezi, és végre a „tárca“, mely a könnyebb genreban tartott munkálatoknak van fenntartva. A »Budapesti Közlöny« igénykereseti, csőd- és pályázati hirdetményeinek ügyvédi használatra összeállított kivonatán kívül e lap

a döntvények gyűjteményében

egy önálló, külön beköthető mellékletet nyújt, melyben a semmitőszéknek és a legfőbb ítélőszéknek (ez utóbbinak ugy polgári-, mint kereskedelmi, váltó-, csőd-, urbéri és bűnügyekben hozott) elvi határozatai, különösen pedig az ügyvédek ellen felmerülő fegyelmi esetekben hozott legfőbb ítélőszéki határozatok mellett az illető jogesetek gondosan összeállított vázlatban is közöltetnek. Szintén külön beköthető mellékletül kapják előfizetőink

az igazságügyi rendeletek tárát

és az igazságügyi törvényeket

a megfelelő materiálékkal.

Előfizetési díjak

(helyben, házhoz hordással, vagy vidékre bérmentes szétküldéssel):

„a Magyar Themis“, az „Igazságügyi rendeletek tára“, az „Igazságügyi törvények, anyaggyűjtemények“ és a „Döntvények gyűjteménye“ együttesen negyedévre 3 frt 50 kr., félévre 5 frt, egész évre 10 frt.

Az előfizetési pénzek bérmentesen és vidékről postautalvány útján kéretnek beküldetni.

A „Magyar Themis“ kiadó-hivatala,

az »Athenaeum« Budapest, IV., barátok-tere 7. sz.

Budapest, 1878. Nyomatott az Athenaeum r. társ. nyomdájában.

